

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE PRÁVNICKÁ FAKULTA

Katedra trestního práva

ZAHÁJENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

Rigorózní práce

Jméno konzultanta: Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Jméno zpracovatele: Mgr. Jana Maršnerová

Praha, červen 2009

„Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

V Praze dne

O B S A H

1.	Úvod	- 3 -
2.	Vývoj právní úpravy	- 6 -
2.1.	Právní úprava podle trestního řádu č. 87/1950 Sb.....	- 6 -
2.2.	Právní úprava podle trestního řádu č. 64/1956 Sb.....	- 7 -
2.3.	Právní úprava podle trestního řádu č. 141/1961 Sb.....	- 8 -
2.3.1.	Novela trestního řádu provedená zákonem č. 57/1965 Sb.	- 10 -
2.3.2.	Novela trestního řádu provedená zákonem č. 292/1993 Sb.	- 11 -
3.	Postup před zahájením trestního stíhání	- 15 -
3.1.	Přípravné řízení obecně.....	- 15 -
3.1.1.	Formy přípravného řízení	- 16 -
3.1.2.	Účel přípravného řízení.....	- 17 -
3.1.3.	Základní zásady uplatňující se během přípravného řízení	- 18 -
3.1.4.	Orgány přípravného řízení.....	- 21 -
3.2.	Průběh postupu před zahájením trestního stíhání	- 23 -
3.2.1.	Podnět.....	- 23 -
3.2.2.	Objasňování a prověřování.....	- 25 -
3.2.3.	Skončení prověřování.....	- 28 -
4.	Zahájení trestního stíhání	- 31 -
4.1.	Účel a význam zahájení trestního stíhání.....	- 32 -
4.2.	Podmínky pro zahájení trestního stíhání	- 33 -
4.3.	Význam neodkladných a neopakovatelných úkonů	- 36 -
4.3.1.	Provádění neodkladných a neopakovatelných úkonů v průběhu postupu před zahájením trestního stíhání	- 39 -
5.	Překážky zahájení trestního stíhání	- 42 -
5.1.	Nepřípustnost trestního stíhání	- 42 -
5.2.	Souhlas poškozeného	- 43 -

6.	Usnesení o zahájení trestního stíhání	- 46 -
6.1.	Náležitosti usnesení	- 46 -
6.2.	Orgány rozhodující o vydání usnesení	- 50 -
6.3.	Doručování usnesení a lhůty.....	- 51 -
7.	Účinky zahájení trestního stíhání	- 54 -
7.1.	Osoba obviněného	- 57 -
7.2.	Nutná obhajoba	- 58 -
7.3.	Právo nahlížet do spisů.....	- 59 -
7.4.	Možnost vzetí obviněného do vazby.....	- 60 -
7.5.	Totožnost skutku	- 61 -
7.6.	Přerušeni promlčecí doby trestního stíhání	- 62 -
7.7.	Přerušeni skutku při pokračujícím jednání.....	- 62 -
8.	Výkon dozoru státního zástupce	- 64 -
9.	Opravné prostředky	- 68 -
9.1.	Stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání.....	- 69 -
10.	Zkrácené přípravné řízení	- 73 -
11.	Zvláštní způsoby zahájení trestního stíhání.....	- 79 -
11.1.	Zahájení trestního stíhání proti uprchlému	- 79 -
11.2.	Zahájení trestního stíhání mladistvého	- 81 -
12.	Závěr.....	- 84 -
	Seznam použité literatury:	- 86 -
	Summary	- 1 -

1. Úvod

České trestní právo je nedílnou součástí celého českého právního řádu a řadí se do odvětví práva veřejného. Trestní právo se pak dělí na trestní právo hmotné – materiální, které je upravené zákonem č. 140/1961 Sb., trestní zákon, a na trestní právo procesní – formální, upravené zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním. Trestní zákon stanoví, co je trestným činem a jakou sankci za takový čin lze uložit. Trestní řád upravuje postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. Trestní právo hmotné i trestní právo procesní mají společný cíl, vycházejí ze stejných ústavních a mravních principů, a proto by zákonodárce měl vždy pečlivě dbát na jejich vzájemný vnitřní soulad, bez kterého tyto dvě normy nemohou plnit svůj vzájemně provázaný účel.

Trestní řízení sebou vždy nese velmi citelný zásah do každodenního života osob, kterých se dotýká. Ovlivňuje život nejen osobě, která je ze spáchání trestného činu obviněná, ale i životy těch, kterým byla trestným činem způsobena škoda, ať již se jednalo o škodu na zdraví, materiální, morální či jinou škodu. Zásahem je však i pro osoby, které byly svědky trestné činnosti a mají před orgány činnými v trestním řízení poskytnout informace nutné k tomu, aby tyto orgány mohly náležitě vyšetřit všechny skutkové okolnosti činu a zjistit osobu pachatele. K dalším stresovým situacím může dojít i během hlavního líčení před soudem, kdy se uvedené osoby znovu tváří v tvář setkají s pachatelem, který v nich může vyvolávat strach a obavy. V rámci výslechu, kterému jsou během hlavního líčení podrobeni, si pak musí znovu podrobně vybavovat události a situace, které většinou negativním způsobem ovlivnily jejich život.

V průběhu trestního řízení tedy dochází ke kolizi několika odlišných a obvykle protichůdných zájmů různých subjektů, které se často vzájemně vylučují. Jedná se zejména o zájmy jednotlivce na jedné straně a zájmy společnosti na straně druhé. Také tu však koliduje zájem na ochranu základních lidských práv a svobod obviněného s nutností efektivního boje proti zločinnosti.

Protichůdný je též zájem osoby obviněného a osob poškozených. Tyto, ale i další zájmy musí zákonodárce důkladně porovnávat, pečlivě zvažovat a nalézt spravedlivou a přiměřenou rovnováhu v tom, jakým způsobem a jakou měrou budou v rámci trestního řízení tyto zájmy chráněny. Nalezení takové rovnováhy je velice obtížné a je o ní vedena prakticky nepřetržitá odborná, politická i laická diskuze, kdy názory na to, kde tato rovnováha leží, nejsou neměnné. Důraz, který je na jednotlivé zájmy kladen, se také v průběhu doby mění, a to zejména v souvislosti se změnou politických cílů jednotlivých vlád, ale také, a to mnohem zásadněji, v rámci změn celých politických režimů, jak tomu bylo v případě České republiky po roce 1989.

V kontextu s výše uvedenými kolizemi protichůdných zájmů různých subjektů má problematika institutu zahájení trestního stíhání velmi významnou roli, neboť při zahájení trestního stíhání a následného řízení, které na toto zahájení navazuje, dochází k citelným zásahům do základních lidských práv a svobod osob. Okamžik, kdy je proti konkrétní osobě trestní stíhání zahájeno a kdy je jí doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání, kde se seznámí s tím, co je jí kladeno za vinu, je často prvním setkáním takové osoby s orgány činnými v trestním řízení v rámci přípravného řízení. Od tohoto okamžiku se z takové osoby stane obviněný, který je stíhán pro konkrétní skutek, jenž naplňuje znaky skutkové podstaty některého z trestných činů uvedených ve zvláštní části trestního zákona. Proti obviněnému pak lze použít všechny procesní prostředky, které trestní řád umožňuje vůči obviněnému použít, a zasáhnout tak do jeho základních lidských práv a svobod. Zmíněné zásahy do práv a svobod jsou nedílnou součástí trestního řízení. Bez toho, aniž by k těmto zásahům docházelo, nelze dosáhnout účelu trestního řízení, tzn. náležitě zjistit trestné činy a jejich pachatele spravedlivě potrestat. Z tohoto důvodů musí zákonodárce v obecné rovině při vytváření právních norem, ale v návaznosti i orgány činné v trestním řízení v souvislosti s určitou trestní věcí a konkrétní osobou pachatele zvažovat, jaký význam přiřknou požadavku na ochranu základních lidských práv a svobod jednotlivce a jaký význam přiřknou požadavku na dosažení účelu trestního řízení. Mezi těmito dvěma zájmy pak musí být nalezena rovnováha.

Cílem mé práce je podat ucelený obraz o institutu zahájení trestního stíhání, který má zásadní vliv na celý další průběh trestního řízení, proto bych se, v souladu se zvoleným tématem ve své rigorózní práci nejprve chtěla stručně věnovat historickému vývoji institutu zahájení trestního řízení v rámci předsoudního stádia trestního řízení v Československém a posléze v Českém právním řádu. Dále se alespoň obecně zmíním o přípravném řízení jako celku a také o činnosti orgánů činných v trestním řízení v rámci postupu před zahájením trestního stíhání, který zpravidla vydání usnesení o zahájení trestního stíhání předchází. Těžištěm mé práce však bude především institut zahájení trestního stíhání a jeho význam v rámci celého trestního řízení. Podrobně se budu zabývat usnesením o zahájení trestního stíhání, jeho náležitostmi a účinky, které po jeho vydání následují. Dále také možnostmi jeho změny pomocí řádného opravného prostředku i změny v souvislosti s výkonem dozoru státního zástupce. Stručně nastíním, kdy nastávají účinky zahájení trestního stíhání v rámci zkráceného přípravného řízení. A na závěr se krátce zmíním o některých zvláštních způsobech zahájení trestního stíhání, které se oproti obecné úpravě vyznačují určitými specifiky.

2. Vývoj právní úpravy

2.1. Právní úprava podle trestního řádu č. 87/1950 Sb.

Zákon č. 87/1950 Sb. byl společně s trestním zákonem (zákon č. 86/1950 Sb.) a četnými dalšími právními předpisy vypracován v období tzv. právnícké dvouletky (tj. v období mezi lety 1949 – 1950) a účinnosti nabyl dne 1.8.1950. Jednalo se o právní úpravu inspirovanou tehdejšími sovětským trestním právem. V oboru soudnictví nahradil všechny do té doby platící trestní řády¹⁾. Byl formulován tak, aby trestní řízení probíhalo rychle a bez zbytečných formálností.

Účelem přípravného řízení bylo zjistit, zda je podezření z trestného činu proti určité osobě do té míry odůvodněno, aby byla podána obžaloba a věc předána soudu. Přípravné řízení se dělilo na fázi vyhledávací, kterou konaly orgány národní bezpečnosti, a na fázi vyšetřovací, kterou prováděl zpravidla osobně prokurátor. Vyšetřování prokurátor konal pouze tehdy, pokud věc již dříve nebyla dostatečně vysvětlena. Cílem přípravného řízení bylo zejména sebrat a zajistit důkazy, které svědčily jak o vině obviněného, tak ty, které podezření vyvracely. Vzhledem k nebezpečí, že by uvedený cíl přípravného řízení mohl být zmařen obviněným nebo jinými osobami, konalo se celé přípravné řízení tajně.

Trestní řád z roku 1950 neobsahoval přesné časové určení okamžiku, odkdy je obviněný trestně stíhán. Zákon sice hovoří o osobě obviněného a dokonce v § 41 vyjmenovává práva obviněného, kdo a kdy se však obviněným stane, výslovně neuvádí. Za okamžik, kdy se obviněný dozví, že je trestně stíhán, a jaký trestný čin je mu kladen za vinu, lze považovat počátek prvního výslechu obviněného upravený v ustanoveních § 93 a násl., podle kterých prokurátor na počátku výslechu označí obviněnému trestný čin, ze kterého je obviněn,

¹⁾) Jednalo se především o trestní řád č. 119/1873 ř.z., který platil v období mezi dvěma válkami v českých zemích, uherský zákoník č. XXXIII/1896, o soudním trestním řádu, který platil na Slovensku, a také o vojenský trestní řád soudní č. 131/1912 ř.z.

a vyzve ho, aby se k obvinění podrobně vyjádřil. Jediným povinným požadavkem tohoto neformálního sdělení je tedy označení trestného činu, z jehož spáchání je konkrétní osoba podezírána. Přesné vymezení skutku spolu s odůvodněním a dalšími náležitostmi byl prokurátor povinen uvést až v žalobě podávané soudu.

2.2. Právní úprava podle trestního řádu č. 64/1956 Sb.

Trestní řád č. 64/1956 Sb., který nabyl účinnosti dnem 1.1.1957, nově upravil zejména průběh přípravného řízení, předběžné projednání obžaloby a ve výrazné míře i odvolací řízení. Vycházel z potřeby upravit řízení o trestných činech tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni.

Nová úprava podstatně přesněji stanovila, odkdy se konkrétní osoba považuje za obviněného. Ustanovení § 176 upravilo institut zahájení vyšetřování (tzv. zahájení ve věci). Vyšetřování se zahajovalo, pokud byly zjištěny skutečnosti, které nasvědčovaly tomu, že byl spáchán trestný čin. Podle tohoto ustanovení se mohlo postupovat, i když nebylo možné stíhat konkrétní osobu vzhledem k tomu, že pachatel dosud nebyl znám, ať už proto, že nebyl dostatek důkazních materiálů, nebo proto, že se ho nepodařilo zjistit. Vyšetřování se zahajovalo vydáním usnesení, které bylo nutné nejpozději do 24 hodin doručit prokurátorovi. Proti tomuto usnesení zákon připouštěl podání stížnosti. Trestním stíháním jen ve věci bylo možno poměrně jednoduše zbavit obviněného a obhájce většiny práv, která jim přísluší v přípravném řízení. Vyšetřovatel mohl totiž otálet se vznesením obvinění a provádět řadu důležitých důkazů bez účasti obhájce. Podezřelý tak neměl možnost se náležitě hájit, protože zatím nebyl obviněn.

V § 178 a násl. trestní řád nově upravil institut vznesení obvinění. Podle tohoto ustanovení, jakmile byl na podkladě zjištěných skutečností dostatečně odůvodněn závěr, že trestný čin byl spáchán určitou osobou, vydal

vyšetřovací orgán usnesení, že se tato osoba stíhá jako obviněný. Toto usnesení bylo nutné oznámit obviněnému do tří dnů, nejpozději však na počátku jeho prvního výslechu. Prokurátorovi se opis tohoto usnesení doručoval nejpozději do 24 hodin. Usnesení o vznesení obvinění muselo kromě obecných údajů obsahovat též uvedení místa, času a jiných okolností, za nichž byl čin spáchán, pokud byly vyšetřovacímu orgánu již známy, a dále také důvody stíhání. Také proti tomuto usnesení byla přípustná stížnost.

Jestliže zjištěné okolnosti zároveň odůvodňovaly závěr, že trestný čin byl spáchán určitou osobou, přicházelo v úvahu spojit vydání usnesení o zahájení vyšetřování s usnesením o vznesení obvinění. Zavedení institutu vznesení obvinění bylo chápáno jako důležitá záruka, že občané budou stíháni jen v odůvodněných případech a že se jim od počátku vyšetřování dostane možnosti obhajoby v rozsahu, jaký tehdejší trestní řád umožňoval. Teprve od okamžiku, kdy bylo vzneseno obvinění, bylo možné s určitou osobou jednat jako s obviněným. Obžaloba mohla být následně podána pouze pro trestný čin, pro který bylo vzneseno obvinění²⁾.

Počátek vyšetřování a počátek zahájení trestního stíhání konkrétní osoby tedy časově nespádaly v jedno. Vyšetřovací orgány tak stále nebyly nuceny, aby vznesly obvinění proti konkrétní osobě a umožnily jí tak využít všechna její procesní práva. Zahájení „ve věci“ bylo formálním úkonem, který nikterak nepřispíval k ochraně subjektů, které se trestního řízení účastnily. V řadě případů na základě tohoto postupu docházelo k vyloučení většiny práv obviněného a jeho obhájce, které jim v průběhu přípravného řízení náležely.

2.3. Právní úprava podle trestního řádu č. 141/1961 Sb.

Trestní řád č. 141/1961 Sb. účinný od 1.1.1962 v podstatě setrval na systematicke trestního řádu z roku 1956, přičemž k nějaké podstatnější změně v úpravě přípravného řízení nedošlo. Zdůrazňoval především potřebu předcházet

²) Růžička, M.: Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2005, s. 200-201.

zločinnosti a výchovu občanů k důslednému uplatňování zákonů a pravidel socialistického soužití.

Podle ustanovení § 12 odst. 9 se trestním stíháním rozuměl úsek řízení od zahájení vyšetřování až do právní moci rozsudku nebo usnesení o zastavení trestního stíhání. Vyšetřování zahajovaly vyšetřovací orgány v případě, že zjištěné skutečnosti nasvědčovaly tomu, že byl spáchán trestný čin. Vyšetřování se zahajovalo vydáním usnesení, které bylo nutné do 48 doručit prokurátorovi. Ani tato nová úprava nenutila vyšetřující orgány vznést obvinění co nejdříve poté, co se dozvěděly, která konkrétní osoba se daného trestného činu měla dopustit.

Shodně s předchozí úpravou i nový trestní řád obsahoval institut vznesení obvinění. Podle ustanovení § 165 vyšetřovací orgán vydal usnesení o tom, že se určitá osoba stíhá jako obviněný, jakmile byl na podkladě zjištěných skutečností dostatečně odůvodněn závěr, že byl trestný čin spáchán určitou osobou. Pouze pokud mělo být vzneseno obvinění proti mladistvému, nebo proti uprchlému potřeboval vyšetřovací orgán předchozí souhlas prokurátora. Trestní řád uváděl i náležitosti usnesení o vznesení obvinění. Usnesení o vznesení obvinění muselo obsahovat popis vyšetřovaného skutku s uvedením místa, času, popřípadě i jiných okolností, za kterých k němu došlo tak, aby skutek nemohl být zaměněn s jiným. Dále muselo být v usnesení uvedeno, jaký trestný čin se v tomto skutku spatřuje, a to jeho zákonným pojmenováním a uvedením příslušného ustanovení trestního zákona. Usnesení muselo obsahovat také odůvodnění. Obviněnému bylo nutné usnesení o vznesení obvinění oznámit do tří dnů, nejpozději však na začátku jeho prvního výslechu. Prokurátorovi se opis usnesení doručoval nejpozději do 48 hodin. I v této nové úpravě byla zachována možnost podat proti oběma výše uvedeným usnesením stížnost.

Trestní řád č. 141/1961 Sb. byl v průběhu své existence několikrát novelizován, proto v další části své práce zmíním jen některé z pozdějších novel

a to zejména ty, které se dotkly přípravného řízení a především institutu zahájení trestního stíhání.

2.3.1. Novela trestního řádu provedená zákonem č. 57/1965 Sb.

Tato novela trestního řádu, která nabyla účinnosti dnem 1.8.1965, nově zakotvila, vedle již existujícího institutu vyšetřování, novou formu přípravného řízení, která se nazývala vyhledávání. Vyhledávání mělo být konáno pouze u méně závažných trestných činů, které byly taxativně vyjmenovány v ustanovení § 168 odst. 1. Při vyhledávání se postupovalo podle ustanovení zákona o vyšetřování s určitými odchylkami. Vyhledávací orgán sděloval obvinění formou opatření, a to nejpozději na počátku prvního výslechu obviněného. O sdělení obvinění učinil záznam do protokolu, který nejpozději do 48 hodin zaslal prokurátorovi. Vyhledávání mělo sloužit k větší rychlosti a účinnosti přípravného řízení, proto trestní řád stanovil lhůty k jeho ukončení. Vyhledávání tedy mělo být skončeno nejpozději do jednoho měsíce od zahájení trestního stíhání a nebyl-li pachatel v té době zjištěn do dvou měsíců. Prokurátor byl oprávněn tuto lhůtu prodloužit, nejdéle však o jeden měsíc.

Trestní stíhání bylo i nadále zahajováno v okamžiku, kdy zjištěné skutečnosti nasvědčovaly tomu, že byl spáchán trestný čin a nebyl-li důvod pro odložení věci. Nově však byla v § 160 odst. 1 zakotvena možnost zahájit trestní stíhání provedením zajišťovacích úkonů podle ustanovení oddílu druhého až pátého čtvrté hlavy v případě, že hrozilo nebezpečí z prodlení. Po jejich provedení vyhotovil neprodleně příslušný orgán usnesení, jehož opis bylo nutno nejpozději do 48 hodin doručit prokurátorovi.

Institut vznesení obvinění nedoznal novelou č. 57/1965 Sb. podstatných změn. I nadále měl formu usnesení, které bylo nutno ve lhůtě 48 hodin doručit prokurátorovi, a proti kterému zákon připouštěl stížnost.

Nově byl upraven rozsah trestního stíhání, když zákon v § 12 odst. 9 stanovil, že trestním stíháním se rozumí úsek řízení od zahájení trestního stíhání až do právní moci rozsudku nebo usnesení o zastavení trestního stíhání.

2.3.2. Novela trestního řádu provedená zákonem č. 292/1993 Sb.

Novela trestního řádu provedená zákonem č. 292/1993 Sb., která nabyla účinnosti dne 1.1.1994, se vyznačovala tím, že se koncepce přípravného řízení dotkla velice podstatným způsobem. Byla doprovázena i změnou dalších zákonů, zejména novelou trestního zákona a novým zákonem č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství. Jejím cílem podle důvodové zprávy bylo odstranit vytýkané nedostatky stávající právní úpravy a při respektování principu zákonnosti a zachování práv stran trestního řízení vyplývajících i z mezinárodních dokumentů dosáhnout výraznějšího zjednodušení, účelného odformalizování a zrychlení trestního řízení³⁾.

Novela obsahovala tendence posílit řízení před soudem na úkor přípravného řízení. To se projevilo zejména zúžením rozsahu dokazování prováděném v průběhu přípravného řízení a v omezení možnosti přenášet výsledky přípravného řízení do hlavního líčení. Uvedená novela také zrušila druhou, jednodušší formu přípravného řízení – vyhledávání, takže nadále bylo nezbytné i o méně závažných trestných činech konat vyšetřování. Dotkla se i § 12 odst. 10, kde nově vymezila pojem přípravné řízení, když podle tohoto ustanovení se pod pojmem trestní stíhání nadále rozumí úsek řízení od zahájení trestního stíhání až do právní moci rozsudku, případně jiného rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení ve věci samé, a přípravným řízením úsek od zahájení trestního stíhání, případně od provedení neodkladných nebo neopakovatelných úkonů do podání obžaloby, postoupení věci, přerušení nebo zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby.

³) Srovnej tisk č. 535 Poslanecké sněmovny Parlamentu české republiky – volební období 1992 – 1996 (obecná část důvodové zprávy).

Nejzávažnější změnou, kterou novela trestního řádu provedla ve vztahu k postupu před zahájením trestního stíhání bylo zřejmě to, že podle nové úpravy bylo možné důkazy při postupu před zahájením trestního stíhání provádět jen tehdy, pokud se jednalo o tzv. neodkladné nebo neopakovatelné úkony. Trestní řád v ustanovení § 160 odst. 2 nově stanovil možnost pro případ, kdy nebylo možné zahájit trestní stíhání proto, že osoba pachatele, která může být obviněna, není ještě známa nebo jí dosud nebylo možné sdělit obvinění, aby vyšetřovatel nebo policejní orgán prováděl způsobem uvedeným v hlavě čtvrté a páté⁴⁾ pouze neodkladné nebo neopakovatelné úkony. Opis protokolu o těchto úkonech musel do 48 hodin doručit státnímu zástupci. Tento postup nezbavoval vyšetřovatele povinnosti sdělit osobě, která měla být stíhána, obvinění podle příslušných ustanovení trestního řádu⁵⁾.

Uvedenou novelou trestního řádu byla také zrušena možnost zahájit trestní stíhání „ve věci“ jako jednoho z institutů, kterým bylo možné poměrně jednoduše zbavit obviněného a obhájce většiny práv, které jim příslušely v přípravném řízení⁶⁾.

Zahájení trestního stíhání je nadále institutem, který odděluje předprocesní stadium od stadia procesního, je výchozí podmínkou trestního stíhání a počátkem přípravného řízení. Podle ustanovení § 160 odst. 1 vyšetřovatel neprodleně zahájí trestní stíhání, jakmile zjistí, že zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin, je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, a pokud není důvod k odložení věci. I podle této právní úpravy k závěru o spáchání trestného činu postačí „vyšší stupeň pravděpodobnosti“, který však musí být dostatečně odůvodněn konkrétními zjištěnými skutečnostmi. Trestní stíhání se tedy zahajovalo tak, že vyšetřovatel pachateli nejpozději na počátku prvního výslechu, zpravidla ústně, sdělil, že ho stíhá jako obviněného, a učinil

⁴⁾ Hlava čtvrtá trestního řádu ve znění novely č. 292/1993 Sb. se týkala zajištění osob a věcí, hlava pátá pak dokazování.

⁵⁾ Srovnej Růžička, M.: Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2005, s. 245 – 257.

⁶⁾ Srovnej tisk 535 Poslanecké sněmovny – volební období 1992 – 1996 (zvláštní část důvodové zprávy).

o tom záznam (většinou se tak dělo písemným záznamem do protokolu o výslechu obviněného). Opis tohoto záznamu vyšetřovatel doručil obviněnému a do 48 hodin od sdělení obvinění též státnímu zástupci a případně i obhájci. Záznam o sdělení obvinění nebo písemný záznam jeho obsahu musel obsahovat popis skutku tak, aby nemohl být zaměněn s jiným, zákonné označení trestného činu, který byl v tomto skutku spatřován, a důvody, pro něž byl obviněný stíhán.

Samotné sdělení obvinění tedy nemělo charakter rozhodnutí ve formě usnesení, ale jednalo se pouze o opatření, a proto proti sdělení obvinění zákon nepřipouštěl možnost podat řádný opravný prostředek - stížnost⁷⁾. Jedinou možností přezkumu tohoto opatření byl v rámci výkonu dozoru státního zástupce nad vyšetřováním a spočíval v možnosti obviněného žádat, aby byl postup vyšetřovatele přezkoumán podle ustanovení § 167 trestního řádu, kdy obviněný měl právo kdykoliv v průběhu vyšetřování žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy ve vyšetřování nebo závady v postupu vyšetřovatele. Další možností zrušení tohoto opatření v rámci dozoru státního zástupce nad zachováním zákonnosti v přípravném řízení byl postup podle § 174 odst. 2 písm. e) trestního řádu, podle kterého státní zástupce mohl rušit nezákonná nebo neodůvodněná rozhodnutí a opatření vyšetřovatele a policejního orgánu, která mohl nahradit rozhodnutími vlastními ve formě usnesení.

Spornou otázkou té doby bylo, kdy nastávají účinky sdělení obvinění, a také to, v jaké formě mělo být vyšetřovatelem a výjimečně i státním zástupcem učiněno. Sdělení obvinění tedy, jak již bylo uvedeno výše, mělo formu opatření, u kterého byly stanoveny určité povinné obsahové náležitosti. Z ustanovení § 160 odst. 1 však vyplývá snaha, aby vyšetřovatel obvinění sděloval bezprostředně, tedy ústně. Znění zákona však nevyklučovalo ani sdělení obvinění písemnou formou, i když i v takovém případě o tom musel vyšetřovatel učinit písemný záznam. Záznam tak byl jediným dokladem, který dokazoval, co bylo skutečně obsahem sdělení obvinění, komu se obvinění sdělilo, a jeho právní kvalifikaci.

⁷⁾ Srovnej: Šámal, P., Růžička, M., Novotný, F., Doucha, J.: Přípravné řízení trestní, Praha, C.H.Beck, 1997, s. 204 – 205.

Trestní stíhání pak bylo zahájeno doručením sdělení obvinění do vlastních rukou osobě podezřelé, proti níž byl dostatečně odůvodněn závěr, že trestný čin spáchala, přičemž náhradní doručení bylo vyloučeno. Právní účinky tedy nastávaly až doručením, nikoli vyhotovením písemného sdělení obvinění ve spise. Do doby než bylo obvinění vyhlášeno nebo jeho písemný záznam doručen dotyčné osobě, byl ten, proti němuž existovaly skutečnosti, které odůvodňovaly závěr, že spáchal nějaký trestný čin, pouze osobou podezřelou ze spáchání trestného činu a nesmělo být proti němu postupováno jako proti obviněnému⁸⁾.

⁸⁾ Srovnej: Růžička, M.: Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2005, s. 259 – 260, nebo
Srovnej: Šámal, P., Růžička, M., Novotný, F., Doucha, J.: Přípravné řízení trestní, Praha, C.H.Beck, 1997, s. 205.

3. Postup před zahájením trestního stíhání

3.1. Přípravné řízení obecně

České trestní řízení patří k reformovanému typu kontinentálního procesu, jehož atributem je existence předsoudního stadia trestního řízení⁹⁾. Důležitým znakem této části trestního řízení je skutečnost, že se v ní opatřují a připravují podklady pro stádium trestního řízení, které se následně odehrává před soudem. Toto předsoudní stádium trestního řízení, tzv. přípravné řízení, plní vůči soudnímu stadiu přípravnou roli. Přípravné řízení je upraveno v části druhého zákona č. 141/1961 Sb. trestního řádu. Tento úsek trestního řízení je zahájen, podle definice obsažené v ustanovení § 12 odst. 10 trestního řádu, buď sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení, nebo provedením neodkladných a neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí. V případě, že tyto úkony provedeny nebyly, přípravné řízení počíná běžet od zahájení trestního stíhání. Přípravné řízení je ukončeno podáním obžaloby (případně podáním návrhu na potrestání, pokud mu předcházelo zkrácené přípravné řízení), postoupením věci jinému orgánu nebo zastavením trestního stíhání, anebo právní mocí rozhodnutí, či vzniku jiné skutečnosti, jež mají účinky zastavení trestního stíhání, např. právní mocí rozhodnutí o schválení narovnání, právní mocí usnesení o osvědčení u podmíněného zastavení trestního stíhání (stejně účinky má i uplynutí doby jednoho roku od uplynutí zkušební doby, pokud nebylo učiněno rozhodnutí o osvědčení, aniž na tom měl obviněný vinu), pokud k nim došlo před podáním obžaloby. Přípravné řízení se dělí na dva úseky a to na fázi, kdy dochází k objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a na fázi vyšetřovací.

Trestní řízení probíhá v několika časových úsecích, ve kterých orgány činné v trestním řízení, případně další orgány a osoby zúčastněné na řízení plní své úkoly stanovené zákonem s cílem dosáhnout účelu trestního řízení. Nejdůležitějším stádiem trestního řízení je hlavní líčení, ve kterém by mělo ležet

⁹⁾ Jelínek, J., a kolektiv, Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2007, s. 426.

hlavní těžiště dokazování a rozhodování, neboť v průběhu hlavního líčení soud rozhoduje o hlavní otázce trestního řízení, kterou je otázka viny obžalovaného a trestu (případně ochranného opatření, povinnosti nahradit škodu, která byla trestným činem způsobena), který bude za spáchaný trestný čin uložen. Přípravné řízení je prvním ze stadií trestního řízení, které má předběžnou a přípravnou funkci, neboť zajišťuje, aby před soud byly postaveny pouze osoby, u nichž je dáno důvodné podezření, že spáchaly trestný čin, pro který bylo zahájeno trestní stíhání a z něhož byly obviněny, a shromažďuje důkazní materiál pro hlavní líčení. Účel přípravného řízení je pak vyjádřen i v samotném názvu tohoto stadia - „přípravné řízení“, které je podřízeno řízení před soudem.

3.1.1. Formy přípravného řízení

Novela trestního řízení provedená zákonem č. 265/2001 Sb. rozčlenila původně jednotnou strukturu předsoudního stadia trestního řízení v závislosti na tzv. typové společenské nebezpečnosti deliktu, který je jeho předmětem, na tři formy, které se liší podmínkami, za kterých je lze konat, rozsahem opatřovaných a prováděných důkazů i způsobem jejich ukončení, a to na:

1. **standardní přípravné řízení**, které se koná u všech trestných činů, pokud nejde o případy uvedené pod bodem 2. a 3., kde může probíhat postup před zahájením trestního stíhání podle § 158 až § 159b a vždy se koná vyšetřování podle ustanovení § 151 až § 167,
2. **rozšířené přípravné řízení**, které se koná u trestných činů, o nichž řízení v prvním stupni koná krajský soud, kde může probíhat postup před zahájením trestního stíhání podle § 158 až § 159b a vždy se koná rozšířené vyšetřování podle ustanovení § 168 až § 170,
3. **zkrácené přípravné řízení**, které se koná u trestných činů, o nichž přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu, a na které stanoví zákon trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta. Jedná

se o zvláštní formou přípravného řízení, které v podstatě celé probíhá v rámci postupu před zahájením trestního stíhání, neboť pokud věc není předána do vyšetřování, kdy však již zkrácené přípravné řízení neprobíhá, trestní stíhání se zahajuje až podáním návrhu na potrestání soudu, který ho projednává ve zjednodušeném řízení před samosoudcem¹⁰⁾. Smyslem zkráceného přípravného řízení je postavit obviněného co nejdříve před soud.

3.1.2. Účel přípravného řízení

Účelem přípravného řízení je, aby příslušné orgány co nejrychleji v potřebném rozsahu vyhledaly důkazy k objasnění všech skutečností potřebných pro posouzení případu včetně osoby pachatele a následku trestného činu¹¹⁾. Dále pak zajistit provedení neodkladných, neopakovatelných a dalších úkonů, vyhledání nezbytných důkazů, popř. jejich provedení, jež jsou nezbytné pro rozhodnutí státního zástupce o tom, zda ve věci podá obžalobu a věci se tedy dále bude zabývat soud, nebo zda má být od dalšího trestního stíhání upuštěno.

Vedle obecného účelu přípravného řízení, který je totožný s účelem trestního řádu tak, jak je uvedený v § 1 odst. 1 trestního řádu, tj. náležitě zjistit trestné činy a jejich pachatele spravedlivě potrestat, přípravné řízení plní i specifické funkce, jimiž se toto stadium odlišuje od jiných stadií trestního řízení.

¹⁰⁾ Trestní řád užívá pouze pojmu zkrácené přípravné řízení. Termíny standardní přípravné řízení a rozšířené přípravné řízení jsou pojmy, které používá nauka – Jelínek J., Sovák, Z., Pařorková, T.: Trestní zákon a trestní řád, poznámkové vydání s judikaturou, zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a předpisy související, 26. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2008, s. 591.

¹¹⁾ Podle ustanovení § 89 odst. 1 trestního řádu je v trestním stíhání třeba v nezbytném rozsahu dokazovat, zejména zda se stal skutek, v němž je spatřován trestný čin, zda tento skutek spáchal obviněný, případně z jakých pohnutek, podstatné okolnosti mající vliv na posouzení nebezpečnosti činu, podstatné okolnosti k posouzení osobních poměrů pachatele, podstatné okolnosti umožňující stanovení následku a výše škody způsobené trestným činem a okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání.

Přípravné řízení plní tyto základní funkce:

1. **zjišťovací**, která spočívá v tom, že se v jeho rámci zjišťují podklady potřebné pro budoucí projednání věci v řízení před soudem,
2. **zajišťovací**, jež spočívá v opatření a shromáždění důkazů, které budou provedeny v řízení před soudem, a dále k provedení v procesní podobě těch důkazů, u kterých hrozí jejich znehodnocení nebo poškození a které by z tohoto důvodu již nebylo možno provést v hlavním líčení, čímž je předcházeno omezení či ztrátě jejich důkazní hodnoty. V přípravném řízení by tedy neměly být prováděny všechny důkazy, ale jen takové, které nebude možné provést později během hlavního líčení před soudem,
3. **filtrační**, která brání tomu, aby před soud byly postaveny osoby, u nichž není dáno dostatečně odůvodněné podezření, že spáchaly trestný čin. Brání také tomu, aby před soudem byly projednávány kauzy, u kterých nejsou splněny alespoň minimální požadavky na objasnění skutkového stavu věci. Tím přípravné řízení chrání systém trestního soudnictví před zahlcením, ke kterému by mohlo dojít, pokud by soudy musely projednávat věci, u kterých není důkazně podloženo alespoň dostatečné podezření ze spáchání určitého trestného činu. Při tom zároveň dochází k ochraně nevinných osob, popř. osob, u nichž podezření ze spáchání trestného činu není dostatečně odůvodněno, před difamujícími účinky soudního řízení, neboť hlavní líčení i veřejné zasedání se na rozdíl od přípravného řízení koná zásadně veřejně.¹²⁾

3.1.3. Základní zásady uplatňující se během přípravného řízení

Základní zásady trestního řízení platí obecně pro celé trestní řízení. Přitom ne všechny základní zásady se uplatní ve všech stádiích trestního řízení. Nejdůsledněji se tyto zásady uplatňují v průběhu hlavního líčení v řízení

12) Pavel Šámal a kolektiv: Trestní řád, komentář, I. díl, 6. vydání, Praha: C.H.Beck, 2008, s. 1168.

před soudem, ve kterém je hlavní těžiště trestního řízení. V průběhu přípravného řízení se uplatní pouze některé základní zásady, přičemž se ve své práci zmíním jen o několika z nich.

Přípravné řízení je neveřejné, což je zdůvodněno dvěma argumenty. Za prvé je třeba do doby, než budou zajištěny nebo provedeny důkazy, zabránit tomu, aby je pachatel trestného činu, nebo jeho pomocníci mohli ničit, poškozovat, či jinak negativně ovlivňovat. Jestliže by obviněný věděl, že policejní orgán v jeho domě plánuje provést domovní prohlídku, mohl by snadno zmařit její účel tím, že by předem ukryl např. věci pocházející z trestné činnosti. V tomto dočasném utajení určitých informací nelze spatřovat žádné zkrácení práv osob, proti nimž se řízení vede. Za druhé je třeba v průběhu přípravného řízení brát zřetel na ochranu dobrého jména a pověsti osob. Během celého přípravného řízení je nejisté, zda podezřelý, resp. obviněný je skutečně vinen. V průběhu řízení může dojít k odložení věci, nebo později k zastavení trestního stíhání¹³⁾. Výjimkou ze zásady veřejnosti je procesní nárok obhájce být přítomen při vybraných vyšetřovacích úkonech již od zahájení trestního stíhání. Uvedené oprávnění platí, jde-li o vyšetřovací úkony, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem. Tento nárok však přísluší pouze obhájci, obviněnému může policejní orgán umožnit zúčastnit se vyšetřovacích úkonů, nejde však o jeho procesní nárok¹⁴⁾.

Zásada legality je v formulována v § 2 odst. 3 trestního řádu, jako povinnost státního zástupce stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak. Státní zástupce tuto zásadu realizuje podáním obžaloby, resp. podáním návrhu na potrestání. Smyslem této zásady je požadavek, aby byly stíhány všechny zjištěné trestné činy, pokud jsou pro to splněny zákonné

¹³) Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2003, s. 537-538.

¹⁴) Jelínek, J., a kolektiv, Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2007, s. 429-430.

předpoklady, a to bez ohledu na okolnosti, které jsou založeny na subjektivních pocitech, ať už se jedná o orgány činné v trestním řízení, osobu pachatele, nebo o jiné okolnosti. V trestním řádu je z této zásady stanoveno několik výjimek, kterými jsou jednak případy, kdy státní zástupce některé trestné činy stíhat nesmí vůbec¹⁵⁾, a dále se jedná o případy, kdy státní zástupce pachatele trestného činu sice stíhat může, ale nemusí¹⁶⁾. Konečně trestní řád obsahuje institut dočasného odložení trestního stíhání podle § 159b¹⁷⁾.

V přípravném řízení se plně uplatňuje zásada oficiality. Dozví-li se policejní orgán o skutečnostech, které by mohly zakládat znaky trestného činu, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že trestný čin spáchala určitá osoba, zahájí trestní stíhání a sám postupuje při vyšetřování z vlastní iniciativy. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny svoji činnost organizovat tak, aby účinně přispívaly k včasnosti a důvodnosti trestního stíhání. V souladu s tím ukládá ustanovení § 164 trestního řádu těmto orgánům postupovat ve standardním a rozšířeném přípravném řízení iniciativně, rychle, objektivně a objasnit v potřebném rozsahu všechny skutečnosti důležité pro posouzení případu, svědčící jak v neprospěch obviněného, tak v jeho prospěch¹⁸⁾.

Zásada vyhledávací je upravena v § 2 odst. 5 trestního řádu, který uvádí, že orgány činné v trestním řízení v přípravném řízení objasňují způsobem uvedeným v zákoně i bez návrhu stran stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch osoby, proti níž se řízení vede.

¹⁵⁾ Jedná se o ustanovení § 10 trestního řádu – vynětí z pravomoci orgánů činných v trestním řízení, § 11 trestního řádu – nepřijatelnost trestního stíhání, § 163 – trestní stíhání se souhlasem poškozeného, v případě, kdy poškozený souhlas nedá, nebo ho vezme zpět.

¹⁶⁾ Jedná se o ustanovení § 159a odst. 3 trestního řádu – je-li trestní stíhání neúčelné vzhledem ke skutečnostem uvedeným v § 172 odst. 2 písm. a) nebo b), ustanovení § 172 odst. 2 trestního řádu – kdy po zahájení trestního stíhání může státní zástupce věc odložit z důvodů uvedených v tomto ustanovení, a dále také o ustanovení § 307 a násl. trestního řádu – podmíněné zastavení trestního stíhání a § 309 a násl. – narovnání.

¹⁷⁾ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2003, s. 137.

¹⁸⁾ Jelínek, J., a kolektiv, Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2007, s. 430.

3.1.4. Orgány přípravného řízení

Objasňování a prověřování skutečností, které důvodně nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin, uskutečňuje policejní orgán, resp. státní zástupce, který se může účastnit provádění úkonů, prováděných policejním orgánem, může osobně provést jednotlivý úkon, popřípadě může sám provést i celé přípravné řízení.

Termín policejní orgán je definován v ustanovení § 12 odst. 2 trestního řádu, ve kterém je uvedeno, že policejními orgány se rozumějí útvary Policie České republiky a v řízení o trestných činech policistů a zaměstnanců zařazených v Policii České republiky má postavení policejního orgánu Inspekce Policie České republiky.¹⁹⁾ Stejné postavení mají v řízení o trestných činech příslušníků ozbrojených sil pověřené orgány Vojenské policie, v řízení o trestných činech příslušníků Vězeňské služby České republiky pověřené orgány této služby, v řízení o trestných činech příslušníků Bezpečnostní informační služby pověřené orgány Bezpečnostní informační služby a v řízení o trestných činech příslušníků Úřadu pro zahraniční styky a informace pověřené orgány tohoto úřadu. Postavení policejního orgánu mají i pověřené celní orgány v řízení o trestných činech spáchaných porušením celních předpisů a předpisů o dovozu, vývozu nebo průvozu zboží, a to i v případech, kdy se jedná o trestné činy příslušníků ozbrojených sil nebo ozbrojených sborů a služeb, a dále porušením právních předpisů při umístění a pořízení zboží v členských státech Evropských společenství, je-li toto zboží dopravováno přes státní hranice České republiky, a v případech porušení předpisů daňových, jsou-li celní orgány správcem daně podle zvláštních právních předpisů.

Druhou fází přípravného řízení - vyšetřování konají útvary Policie České republiky. Státní zástupce pak koná vyšetřování o trestných činech spáchaných příslušníky Policie České republiky, příslušníky Bezpečnostní informační služby a příslušníky Úřadu pro zahraniční styky a informace, který přitom postupuje

19) Podle § 103 odst. 1 zákona č. 273/2008 Sb. ve znění pozdějších předpisů, o policii ČR, je Inspekce policie útvarem ministerstva vnitra. Inspekce dále provádí zkoušku odolnosti vůči protiprávnímu jednání.

přiměřeně podle ustanovení trestního řádu upravujících postup policejního orgánu konajícího vyšetřování. Vyšetřování může konat i kapitán lodi při dálkových plavbách, který však smí vyšetřovat pouze trestné činy spáchané na této lodi. Postupuje při tom přiměřeně podle ustanovení trestního řádu upravujících postup policejního orgánu konajícího vyšetřování.

Soud rozhoduje v přípravném řízení jen v případech výslovně stanovených trestním řádem a to ve věcech, které jsou významným zásahem do ústavně zaručených práv a svobod. Takovým zásahem v průběhu přípravného řízení je bezesporu rozhodování o vzetí do vazby, o kterém rozhoduje soud na návrh státního zástupce. Pouze soudce může v přípravném řízení na návrh státního zástupce vydat příkaz k domovní prohlídce podle ustanovení § 83 odst. 1 trestního řádu, podle ustanovení § 88 odst. 1, 2 trestního řádu nařídít odposlech a záznam telekomunikačního provozu, podle § 88a odst. 1 trestního řádu vydat příkaz ke zjištění údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu. Soudce dále na návrh státního zástupce může nařídít podle § 116 odst. 2 trestního řádu, aby obviněný, je-li třeba vyšetřit jeho duševní stav, byl pozorován ve zdravotnickém ústavu, nebo ve zvláštním oddělení nápravného zařízení, a takto nařízené pozorování může též až o jeden měsíc prodloužit. Souhlasu soudce je také třeba k otevření zásilky (§ 87 odst. 1 trestního řádu) a k záměně zásilky (§ 87a odst. 1 trestního řádu). Předchozí povolení soudce je potřeba ke sledování osob a věcí, pokud má být sledováním zasahováno do nedotknutelnosti obydlí, do listovního tajemství nebo zjišťován obsah jiných písemností a záznamů uchovávaných v soukromí za použití technických prostředků (§ 158 d odst. 3 trestního řádu). Podle ustanovení § 158e odst. 4 trestního řádu povoluje soudce vrchního soudu na návrh státního zástupce vrchního státního zastupitelství použití agenta.²⁰⁾ Soudce se také jako garant zákonnosti účastní neodkladných a neopakovatelných úkonů, které je nutné provést v průběhu přípravného řízení a které spočívají ve výslechu svědka nebo v rekognici. Soudce při těchto úkonech nenahrazuje činnost policejního orgánu a do průběhu provádění těchto úkonů zasahuje jen, když je to nezbytné k zachování jejich zákonnosti.

20) Jelínek, J., a kolektiv, Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2007, s. 441-442.

3.2. Průběh postupu před zahájením trestního stíhání

Přípravné řízení můžeme podle právní úpravy obsažené v trestním řádu dělit do dvou časových úseků, jimiž je jednak postup před zahájením trestního stíhání a jednak po zahájení trestního stíhání, který se nazývá vyšetřování.

Postup před zahájením trestního stíhání, tzv. prověřování, je upraven v hlavě deváté trestního řádu jako první stadium trestního řízení. Zahrnuje v sobě objasnění a prověření skutečností, které důvodně nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin. Tato fáze počíná běžet sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení, nebo provedením neodkladných a neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí, a končí zahájením trestního stíhání, nebo odložením věci, či jiným vyřízením věci. V jeho průběhu dochází k šetření, objasňování a prověřování skutečností, které důvodně nasvědčují tomu, že došlo ke spáchání trestného činu, a směřujících ke zjištění jeho předpokládaného pachatele. Jedná se o nejméně formální fázi přípravného řízení, přičemž úkony provedené v této části trestního řízení nebudou, až na výjimky stanovené zákonem, nebo akceptované praxí, považované za procesní úkony, tedy za úkony, které by bylo možné použít v pozdějším řízení před soudem. Výsledkem řízení před zahájením trestního stíhání je potom zpravidla rozhodnutí příslušných orgánů zahájení trestního stíhání podle ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu, popřípadě jiné opatření podle ustanovení § 159a nebo § 159b trestního řádu.

3.2.1. Podnět

Podle ustanovení § 158 odst. 1 trestního řádu je policejní orgán povinen na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, na jejichž podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřujících ke zjištění jeho pachatele. Oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, je povinen přijímat státní zástupce a policejní orgán. Mimo výslovně

zdůrazněných orgánů činných v přípravném řízení má tuto povinnost i soud, kterým bude zpravidla soud okresní. Státní zástupce a policejní orgán mají však v té souvislosti, na rozdíl od soudu, další povinnosti, a to především trestní oznámení co nejrychleji vyřizovat. Přitom jsou povinni oznamovatele poučit o odpovědnosti za vědomě nepravdivé údaje a pokud o to oznamovatel požádá do jednoho měsíce od oznámení jej vyrozumět o učiněných opatřeních. Taková oznámení mohou přicházet od nejrůznějších fyzických nebo i právnických osob a orgánů, nebo mohou být výsledkem vlastní činnosti orgánů činných v trestním řízení. Z ustanovení § 8 odst. 1 trestního zákona pak vyplývá zvláštní oznamovací povinnost pro státní orgány, které jsou povinny neprodleně oznamovat státnímu zástupci nebo policejním orgánům skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin. Tato zvláštní oznamovací povinnost se týká pouze státních orgánů, tzn. zákonodárných orgánů, orgánů státní moci a státní správy. Zvláštní oznamovací povinnost znamená, že tyto státní orgány musí neprodleně oznamovat státnímu zástupci nebo policejním orgánům skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán jakýkoliv trestný čin, čímž se tato povinnost liší od obecné oznamovací povinnosti stanovené v § 168 trestního zákona, který se týká pouze taxativně vymezených trestných činů.²¹⁾

Pouhé oznámení o okolnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin však zpravidla nestačí k tomu, aby si orgán činný v trestním řízení učinil závěr o tom, zda je či není ve věci dáno podezření ze spáchání trestného činu, proto je nezbytné takové oznámení nejprve prošetřit. Proto samotnému přípravnému řízení předcházejí policejní aktivity označované někdy jako předprocesní činnost, která není upravena trestním řádem, nýbrž policejními zákony. Tato preventivní a odhalovací činnost policie má za cíl získat první signály o spáchaných trestných činech, které jsou prozatím skryté. Někdy si dokonce klade za cíl opatřit informace o teprve připravovaných trestných činech a zabránit jejich spáchání. Při odhalování skryté kriminality má policie a zejména její specializované operativní útvary nezastupitelnou úlohu. Policie iniciativně vyvíjí tuto činnost, aniž by vyčkávala, že informace o této latentní kriminalitě

21) Jelínek, J., a kolektiv, Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2007, s. 443.

obdrží zvenčí, protože společnost má zájem na tom, aby pokud možno všechny trestné činy byly zjištěny a jejich pachatelé byli potrestáni. Děje se to různými policejními metodami, jež se ve svém souhrnu označují jako operativně pátrací činnost.²²⁾

Prošetřování těchto podnětů Policií České republiky je třeba odlišit od prověřování v rámci postupu před zahájením trestního stíhání. Jedná se o zcela neformální fázi, která ještě není trestním řízením podle trestního řádu. V jejím rámci příslušné orgány provádějí pouze potřebná operativní policejní šetření a opatření k odhalení skutečností, které nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin a směřující k zjištění jeho pachatele.

3.2.2. Objasňování a prověřování

Při objasňování a prověřování skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, se již na rozdíl od předchozí fáze (prošetřování podnětů policejním orgánem) postupuje zásadně podle ustanovení trestního řádu. Jde tedy o počátek trestního procesu, jehož úlohou je zjišťovat podmínky, na jejichž základě může být učiněn závěr o přechodu věci do dalšího úseku trestního řízení nebo závěr o tom, že tu takové podmínky chybí a je nutno věc řešit mimo rámec trestního řízení. Jinak řečeno, úlohou postupu do zahájení trestního stíhání je odhalení a prověření skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřujících ke zjištění jeho pachatele, čímž jsou zároveň opatřovány nezbytné podklady pro zahájení trestního stíhání podle ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu nebo pro vydání jiného rozhodnutí.²³⁾

Přípravné řízení je formálně zahájeno v okamžiku, kdy policejní orgán o zahájení úkonů trestního řízení k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, sepíše podle § 158 odst. 3

22) Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství – poř. č. 4/2007, k oprávněním státního zástupce ve vztahu k postupu Policie ČR předcházejícímu zahájení trestního řízení.

23) Pavel Šámal a kolektiv: Trestní řád, komentář, I. díl, 6. vydání, Praha: C.H.Beck, 2008, s. 1195 – 1996.

trestního řádu záznam. V tomto záznamu o zahájení úkonů trestního řízení uvede skutkové okolnosti, pro které řízení zahajuje (tzn. jakékoli konkrétní skutečnosti, které nasvědčují tomu, že došlo ke spáchání trestného činu), a způsob, jakým se o nich dověděl. Náležitosti takového záznamu nemusejí mít formu a obsah požadovaný pro vyhotovení usnesení o zahájení trestního stíhání. To je dáno především rozsahem informací, které má policejní orgán v této fázi řízení k dispozici a také zpravidla odlišnou povahou úkonů v této části přípravného řízení prováděných. Běžná bude též situace, kdy nebude známá ani totožnost podezřelé osoby a řízení bude vedeno proti tzv. neznámému pachateli. Vzhledem k počáteční povaze tohoto druhu přípravného řízení není třeba, aby byla přesně zachována totožnost skutku, který je vymezen obsahem záznamu o zahájení úkonů trestního řízení, se skutkem později vymezeným v obžalobě.²⁴⁾ Opis takto vyhotoveného záznamu je policejní orgán povinen do 48 hodin od zahájení trestního řízení zaslat státnímu zástupci. Hrozí-li nebezpečí z prodlení, sepíše policejní orgán záznam až po provedení potřebných neodkladných a neopakovatelných úkonů, tzn. úkonů, které jsou následně použitelné jako procesní důkaz v řízení před soudem. Státní zástupce se až po doručení tohoto záznamu dozví o tom, že v takové věci probíhají úkony trestního řízení, a může tedy teprve od tohoto okamžiku vykonávat podle § 174 trestního řádu dozor v přípravném řízení.

Osoba podezřelá ze spáchání trestného činu je ve fázi před zahájením trestního stíhání označována jako „podezřelý“. Trestní řád toto označení v určitých ustanoveních používá, ale nikde ho přesně nedefinuje²⁵⁾. Jedná se o osobu vůči níž je vedeno trestní řízení, ale proti které dosud nebylo zahájeno trestní stíhání²⁶⁾, proto lze tento pojem použít k označení rozdílného postavení téže osoby předtím a poté, co je trestní stíhání vůči ní účinně zahájeno.

²⁴⁾ Císařová, D., Fenyk, J., Kloučková, S., Mandák, V., Matula, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 3. aktualizované a rozšířené vydání, Linde Praha, a.s., 2004, s. 417.

²⁵⁾ Jedná se např. o ustanovení § 76 trestního řádu, § 158 odst. 7 trestního řádu, § 179a odst. 1 trestního řádu, a.j.

²⁶⁾ Šámal, P.: K rozhodování o stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 7 trestního řádu, Trestněprávní revue, 3/2003, s. 95.

V této fázi trestního řízení je policejní orgán podle § 158 odst. 3 trestního řádu oprávněn k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin opatřovat potřebné podklady a nezbytná vysvětlení a zajišťovat stopy trestného činu. V rámci toho je oprávněn zejména vyžadovat vysvětlení od fyzických a právnických osob a státních orgánů, vyžadovat odborná vyjádření od příslušných orgánů, a je-li toho pro posouzení věci třeba, též znalecké posudky, obstarávat potřebné podklady, zejména spisy a jiné písemné materiály, provádět ohledání věci a místa činu, vyžadovat za podmínek uvedených v § 114 provedení zkoušky krve nebo jiného podobného úkonu, včetně odběru potřebného biologického materiálu, pořizovat zvukové a obrazové záznamy osob, za podmínek stanovených v § 114 snímat daktyloskopické otisky, nechat provádět osobou téhož pohlaví nebo lékařem prohlídku těla a jeho zevní měření, jestliže je to nutné ke zjištění totožnosti osoby nebo ke zjištění a zachycení stop nebo následků činu, za podmínek stanovených v § 76 zadržet podezřelou osobu, za podmínek stanovených v § 78 až § 81 činit rozhodnutí a opatření v těchto ustanoveních naznačená ²⁷⁾, způsobem uvedeným v hlavě čtvrté provádět neodkladné nebo neopakovatelné úkony, pokud podle tohoto zákona jejich provedení nepatří do výlučné pravomoci jiného orgánu činného v trestním řízení. Vzhledem k tomu, že výčet uvedený v § 158 odst. 3 trestního řádu je pouze demonstrativní, může policejní orgán provádět i jiné úkony, jako například za splnění zákonných podmínek používat podle § 158b a násl. trestního řádu operativně pátrací prostředky.

²⁷⁾ Rozhodnutími a opatřeními uvedenými v § 78 až § 81 se rozumí: předložení věci důležité pro trestní řízení podle § 78 tr. řádu, vydání věci důležité pro trestní řízení podle § 78 tr. řádu, odnětí věci důležité pro trestní řízení podle § 79 tr. řádu, zajištění peněžních prostředků na účtu u banky, na účtu u spořitelního a úvěrního družstva nebo jiných subjektů, které vedou účet pro jiného, blokace peněžních prostředků penzijního připojištění se státním příspěvkem, blokace čerpání finančního úvěru a blokace finančního pronájmu podle § 79a až 79b tr. řádu, zajištění zaknihovaných cenných papírů podle § 79c tr. řádu, zajištění nemovitosti podle § 79d tr. řádu, zajištění jiné majetkové hodnoty podle § 79e tr. řádu, zajištění náhradní hodnoty podle § 79f tr. řádu, vrácení a jiné nakládání s věcí a jinou majetkovou hodnotou podle § 80 až § 81b tr. řádu.

3.2.3. Skončení prověřování

Ustanovení trestního řádu obsahují nástroje, kterými má být dosažena vyšší účinnost při projednávání trestních věcí. V ustanovení § 159 odst. 1 trestního řádu proto stanovuje lhůty, ve kterých by mělo být skončeno prověřování skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin.²⁸⁾ Takto stanovené lhůty lze se souhlasem státního zástupce prodloužit v případě, že policejní orgán písemně zdůvodní, proč nebylo možné v zákonem stanovené lhůtě prověřování skončit, jaké úkony je třeba ještě ve věci provést a po jakou dobu bude v prověřování pokračovat. Na základě tohoto zdůvodnění může státní zástupce pokynem policejnímu orgánu jednak změnit výčet úkonů, které mají být ještě provedeny, jednak stanovit odlišně lhůtu, po kterou má prověřování ještě trvat. Takové prodloužení lhůty může být provedeno opakovaně.

Pokud prověřování ukáže, že ve věci nejde o podezření z trestného činu, trestní stíhání se nezahájí a státní zástupce nebo policejní orgán věc usnesením odloží, případně věc jinak vyřídí. Podle ustanovení § 159a odst. 1 trestního řádu takovým vyřízením může být zejména odevzdání věci příslušnému orgánu k projednání přestupku nebo jiného správního deliktu a to za podmínky, že případný přestupek nebo jiný správní delikt není promlčen nebo již nelze uložit trest. Jiným možným vyřízením je odevzdání věci jinému orgánu ke kázeňskému nebo kárnému projednání, jde-li o disciplinární delikty fyzických osob, tj. kázeňská nebo kárná provinění.

Odložení věci před zahájením trestního stíhání přichází v úvahu na základě ustanovení § 159a odst. 2 trestního řádu v případě, že trestní stíhání je

²⁸⁾ Podle ustanovení § 159 odst. 1 tr. řádu je policejní orgán povinen tyto skutečnosti prověřit ve lhůtě do dvou měsíců od jejich přijetí, jde-li o věc patřící do příslušnosti samosoudce, v níž se nekoná zkrácené přípravné řízení, do tří měsíců, jde-li o jinou věc patřící do příslušnosti okresního soudu, a do šesti měsíců, jde-li o věc patřící v prvním stupni do příslušnosti krajského soudu.

nepřípustné podle § 11 odst. 1 trestního řádu²⁹⁾. Podle tohoto ustanovení je možné postupovat pouze za předpokladu, že výsledky prověřování ukázaly, že došlo ke spáchání trestného činu, avšak je tu zároveň některá z okolností uvedená v § 11 odst. 1 trestního řádu, která brání zahájení trestního stíhání.

Podle §159a odst. 3 trestního řádu může státní zástupce nebo policejní orgán před zahájením trestního stíhání usnesením věc odložit, je-li trestní stíhání neúčelné vzhledem k okolnostem uvedeným v § 172 odst. 2 písm. a) nebo b) trestního řádu. Takové rozhodnutí připadá v úvahu zpravidla v okamžiku, kdy příslušný orgán na základě dosud provedeného prověřování dospěl k závěru, že osoba, již se týká podnět k trestnímu stíhání, sice spáchala trestný čin, avšak její trestní stíhání by bylo z některého z důvodů uvedených v § 172 odst. 2 písm. a) či b) trestního řádu neúčelné, přičemž tento důvod by vedl po zahájení trestního stíhání k jeho zastavení³⁰⁾. Tento způsob odložení věci je pouze fakultativním a je jedním z případů, kdy se v českém trestním řízení objevují prvky oportunity.

Poslední způsob odložení věci je uveden v § 159a odst. 4 trestního řádu a jeho použití přichází v úvahu, pokud se v průběhu dosud provedeného řízení nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání. Jde jak o případy, kdy se nepodařilo odhalit pachatele, tak i o případy, kdy doposud zjištěné skutečnosti dostatečně neodůvodňují závěr, že trestný čin byl spáchán konkrétní

²⁹⁾ Podle § 11 odst. 1 tr. řádu trestní stíhání nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno: a) nařídí-li to prezident republiky, uživ svého práva udílet milost nebo amnestii, b) je-li trestní stíhání promlčeno, c) jde-li o osobu, která je vyňata z pravomoci orgánů činných v trestním řízení, nebo o osobu, k jejímuž stíhání je podle zákona třeba souhlasu, jestliže takový souhlas nebyl oprávněným orgánem dán, d) jde-li o osobu, která pro nedostatek věku není trestně odpovědná, e) proti tomu, kdo zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého, f) proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozsudkem soudu nebo bylo rozhodnutím soudu nebo jiného oprávněného orgánu pravomocně zastaveno, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno, g) proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím o schválení narovnání, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno, h) proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím o postoupení věci s podezřením, že skutek je přestupkem, jiným správním deliktem nebo kárným proviněním, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno, i) je-li trestní stíhání podmíněno souhlasem poškozeného a souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět, nebo j) stanoví-li tak vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána.

³⁰⁾ Pavel Šámal a kolektiv: Trestní řád, komentář, I. díl, 6. vydání, Praha: C.H.Beck, 2008, s. 1270.

osobou. Uvedené ustanovení umožňuje, aby trestní stíhání bylo později zahájeno, a to v případě, že se objeví nové skutečnosti a pomine tak důvod odložení.

Odložení věci má vždy formu usnesení, proti kterému může podat stížnost poškozený, pokud je znám. Zákon této stížnosti přiznává odkladný účinek. O stížnosti proti usnesení o odložení věci, které vydal policejní orgán, rozhoduje státní zástupce, který ve věci vykonává dozor. Vydal-li napadené usnesení státní zástupce, bude o případné stížnosti rozhodovat státní zástupce nejbližší vyššího státního zastupitelství. Usnesení o odložení věci vzhledem k úpravě § 159a odst. 6 trestního řádu sice po jeho doručení poškozenému a uplynutí lhůty k podání opravného prostředku, případně po rozhodnutí nadřízeného orgánu o stížnosti nabývá právní moci, přesto samo o sobě nevytváří překážku věci pravomocně rozhodnuté, neboť není uvedeno ve výčtu rozhodnutí uvedených v § 11 odst. 1 písm. a), g), h) trestního řádu. Je tomu tak proto, že postup před zahájením trestního stíhání a prověřování, které se v jeho průběhu provádí, se na rozdíl od trestního stíhání nevede proti konkrétní osobě, i když může být v některé jeho fázi některá osoba označena jako podezřelá.

Trestní řád v ustanovení § 159b upravuje institut dočasného odložení trestního stíhání. Takové dočasné odložení věci připadá v úvahu, jestliže je to třeba k objasnění trestné činnosti spáchané ve prospěch zločinného spolčení, nebo jiného úmyslného trestného činu, anebo zjištění jejich pachatelů. Dočasně odložit trestní stíhání může se souhlasem státního zástupce policejní orgán, nebo sám státní zástupce, a to pouze na nezbytnou dobu, nejdéle však o dva měsíce. Tato lhůta může být se souhlasem státního zástupce prodloužena a to i opakovaně. Pokud důvody pro dočasné odložení věci pominou, policejní orgán trestní stíhání neprodleně zahájí.

Nepřichází-li v úvahu žádný ze shora uvedených způsobů vyřízení věci, je nutno usnesením neprodleně zahájit trestní stíhání.

4. Zahájení trestního stíhání

Trestní stíhání je další částí přípravného řízení, která následuje, i když ne pokaždé poté, co bylo ukončeno prověřování v rámci postupu před zahájením trestního stíhání. Trestní stíhání je upraveno v hlavě desáté trestního řádu. Systematicky je tato hlava rozdělena na část týkající se zahájení trestního stíhání, provádění trestního stíhání, které se označuje jako vyšetřování a ukončení trestního stíhání. V sedmém oddílu pak tato hlava upravuje také zkrácené přípravné řízení³¹⁾. Institut zahájení trestního stíhání je pak upraven v ustanovení § 160 trestního řádu.

Novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. změnila způsob zahájení trestního stíhání. Nahradila původně neformální úkon, který se nazýval sdělení obvinění usnesením o zahájení trestního stíhání, proti kterému lze podat řádný opravný prostředek - stížnost. Jedná se tak o jednu z nejvýznamnějších změn v přípravném řízení, kterou tato novela zavedla, kdy obvinění konkrétní osoby již není od 1.1.2002 prováděno jen neformálním opatřením (sdělením obvinění), jež mělo povahu aktu, který je sice přezkoumatelný, ale nikoli na základě řádného opravného prostředku, nýbrž usnesením, které je napadnutelné řádným opravným prostředkem, o němž je příslušný orgán v řádném opravném řízení povinen předepsaným způsobem rozhodnout.

Zahájení trestního stíhání je začátkem trestního stíhání, kterým je podle ustanovení § 12 odst. 10 trestního řádu úsek trestního řízení od zahájení trestního stíhání až do právní moci rozsudku, případně jiného meritorního rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení. Trestní stíhání tedy zahrnuje vedle vyšetřování i podstatnou část řízení před soudem, s výjimkou vykonávacího řízení, řízení o mimořádných opravných prostředcích a některých úkonů souvisících s trestním řízením

³¹⁾ Fryšt'ák, M., Prouza, D., Žatecká, E., Heinz, r., Galát, M.: Trestní právo procesní, Key Publishing s.r.o., Ostrava, 2008, s. 108.

4.1. Účel a význam zahájení trestního stíhání

Účelem institutu zahájení trestního stíhání je jednak zajistit neprodlené zahájení trestního stíhání v odůvodněných případech, jednak zabránit zahájení trestního stíhání tam, kde pro to nejsou splněny zákonné podmínky. Tento institut je nejen nezbytným předpokladem úspěšného boje s kriminalitou, ale i zárukou občana proti bezdůvodnému stíhání a újmám, které jsou s trestním stíháním pro něho spojeny. Institut zahájení trestního stíhání je konkrétním výrazem zásady uvedené v ustanovení § 2 odst. 1 trestního řádu, podle které nikdo nemůže být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který stanoví tento zákon³²⁾.

Smyslem institutu zahájení trestního stíhání je zřetelně oddělit první fázi přípravného řízení, již je postup před zahájením trestního stíhání, od druhé fáze, která se nazývá vyšetřování. V tomto úseku přípravného řízení je již jednoznačně označena konkrétní osoba, vůči které je trestní řízení vedeno, a dále je vymezen také skutek a trestný čin, pro něž je tato osoba trestně stíhaná. Vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání je tak zahájeno vyšetřování.

Zahájení trestního stíhání je důležitým mezníkem, od kterého se významně mění vzájemný vztah mezi orgány činnými v trestním řízení a osobou obviněného. Význam zahájení trestního stíhání a sdělení obvinění osobě obviněného je velký jednak z hlediska ochrany jeho občanských práv a svobod, jednak z hlediska efektivity trestního postihu. Sdělením obvinění se řízení stává více transparentní a snáze kontrolovatelné. Orgány činné v trestním řízení před osobou podezřelého jednoznačně deklarují, že je proti ní vedeno trestní řízení, a zároveň jí tím poskytují prostor pro uplatnění všech jejích práv, které jí trestní řád zaručuje, a to včetně práva zvolit si obhájce. Mění se též rozsah oprávnění orgánů činných v trestním řízení, které jsou po zahájení trestního stíhání vybaveny účinnějšími nástroji, které potřebují k dosažení cílů, stanovených zákonem pro trestní řízení (např. pouze obviněného lze vzít

³²⁾) Jelínek, J., a kolektiv, Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2007, s. 450 - 451.

do vazby, provádět dokazování je možné ve větším rozsahu, než jak tomu bylo v řízení před zahájením trestního stíhání). O některých z účinků, které nastávají v souvislosti se zahájením trestního stíhání, se zmíním níže v samostatné kapitole. Od účinnosti novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. se oproti předchozí úpravě význam zahájení trestního stíhání z hlediska dokazování o něco snížil. Je to důsledkem podstatné změny koncepce trestního řízení, která spočívá v tom, že vydání usnesení o zahájení trestního stíhání a jeho oznámení obviněnému již nemá tak zásadní význam ani pro možnost opatřovat důkazy a důkazní prostředky a jiné relevantní informace nutné pro objasnění věci, ani pro použitelnost důkazů v řízení před soudem. Uvedená novela trestního řádu spojila možnost zahájit relevantní postup spočívající ve vyhledání a opatření důkazů postupem podle trestního řádu již s okamžikem sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení podle § 158 odst. 3 trestního řádu, případně na provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů. Trestní řád tedy umožňuje provádět, resp. získávat relevantní důkazy již ve stádiu před zahájením trestního stíhání. I nadále však má okamžik zahájení trestního stíhání význam pro možnost provádět ty úkony, které lze účinně provádět pouze proti obviněnému. Takové úkony, pokud mají být použity v řízení před soudem jako plnohodnotné důkazy, musí být provedeny tak, aby se jejich provedení mohl obviněný nebo jeho obhájce zúčastnit³³⁾.

4.2. Podmínky pro zahájení trestního stíhání

Podle ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu nasvědčují-li prověřováním podle § 158 trestního řádu zjištěné a odůvodněné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, rozhodne policejní orgán neprodleně o zahájení trestního stíhání této osoby jako obviněného, pokud není důvod k postupu podle § 159a odst. 2 a 3 trestního řádu nebo podle § 159b odst. 1 trestního řádu.

Nejčastější průběh přípravného řízení bude vypadat tak, že trestní stíhání zahájí orgány činné v trestním řízení až poté, co byly skutečnosti nasvědčující

³³⁾ Růžička, M.: Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2005, s. 444.

tomu, že byl spáchán trestný čin, náležitě prověřeny postupem před zahájením trestního stíhání. Zákon však výslovně v ustanovení § 12 odst. 10 trestního řádu předpokládá možnost, že přípravné řízení bude zahájeno rovnou vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání. Jestliže tedy již z trestního oznámení nebo i z jiného podnětu přímo vyplývá dostatečně odůvodněné podezření ze spáchání trestného činu proti konkrétně určené osobě, je možné, aby trestní stíhání bylo zahájeno okamžitě, aniž by mu muselo předcházet sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení ve smyslu § 158 odst. 3 trestního řádu a na něj navazující prověřování.

Podezření ze spáchání trestného činu určitou osobou musí být řádně odůvodněno konkrétně zjištěnými skutečnostmi. Nestačí tedy pouhé všeobecné podezření ze spáchání trestné činnosti, či jiné nedoložené dohady, které nejsou podepřeny dostatečným množstvím konkrétních faktů. Takové skutečnosti odůvodňující zahájení trestní stíhání mohou být obsaženy v různých podáních a trestních oznámeních fyzických a právnických osob, státních orgánů, nebo jiných institucí. Dále se jedná o skutečnosti zjištěné zejména podle ustanovení § 158 odst. 3 trestního řádu, tedy postupy, jimiž orgány k tomu podle zákona oprávněné zjišťují, objasňují a prověřují skutečnosti důvodně nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin, a které směřují ke zjištění jeho pachatele. Tyto postupy zahrnují jednak procesně relevantní důkazy, jednak také úřední záznamy, které nemají charakter důkazů použitelných v navazujícím řízení před soudem, a další podklady získané podle trestního řádu (např. důkazy provedené v souladu se zákonem jako neodkladné a neopakovatelné úkony, důkazy získané pomocí operativně pátracích prostředků). Podkladem pro zahájení trestního stíhání však nesmějí být skutečnosti, které byly opatřeny úkony provedenými v rozporu se zákonem.

V této fázi řízení je dokazování teprve na počátku, proto podezření, že konkrétní skutek byl spáchán určitou osobou nemusí být ještě v plné míře prokázáno. To se projevuje zejména u skutků na nichž se podílelo více pachatelů, jejichž podíl bude nezbytné teprve upřesnit. Pro zahájení trestního stíhání

proti určité osobě proto postačí určitý vyšší stupeň pravděpodobnosti, že byl spáchán trestný čin určitou osobou, který je možno vyvozovat z doložených podkladů. Není tedy nutné, aby trestná činnost osoby byla spolehlivě prokázána v míře, jak je tomu u obžaloby nebo dokonce u odsuzujícího rozsudku³⁴⁾. Přitom je nutné tyto podklady hodnotit jak z hlediska jejich kvality, tak z hlediska kvantitativního. Stanovit přesný okamžik, kdy již je závěr ohledně podezření ze spáchání trestného činu dostatečně odůvodněn, není vždy snadné. Pokud by stupeň pravděpodobnosti toho, že došlo ke spáchání trestného činu, byl stanovený příliš vysoký, hrozilo by nebezpečí, že by řízení předcházející zahájení trestního stíhání bylo neúměrně prodlužováno. Vedlo by to také k tomu, že velký počet pachatelů trestných činů by unikl trestní odpovědnosti, protože by nebylo možné v průběhu přípravného řízení shromáždit dostatek důkazů, které by konkrétní osobu usvědčily. Na druhé straně, pokud by tento stupeň pravděpodobnosti byl příliš nízký, mohlo by to vést k tomu, že by byl stíhán neúnosně vysoký počet nevinných osob a trestní stíhání by následně muselo být často zastavováno.

Požadavkem, aby trestní stíhání bylo zahájeno neprodleně, má být zabráněno tomu, aby se za zády podezřelé osoby a bez jejího vědomí provádělo prověřování, v němž tato osoba nemá možnost se náležitě hájit a uplatnit svá práva, která jí přísluší po zahájení trestního stíhání. Z tohoto důvodu byl novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 292/1993 Sb. zrušen dřívější institut zahájení trestního stíhání ve věci, který byl používán v případech, kdy pachatel ještě nebyl orgánům činným v trestním řízení znám. Tento institut sváděl k tomu, aby se otálelo se sdělením obvinění, ačkoli podezření proti určité osobě bylo již dostatečné³⁵⁾.

³⁴⁾) Růžička, M.: Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2005, s. 446.

³⁵⁾) Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2003, s. 592.

4.3. Význam neodkladných a neopakovatelných úkonů

Na tomto místě své práce bych ráda blíže přiblížila problematiku neodkladných a neopakovatelných úkonů. Trestní řád umožňuje policejnímu orgánu provedení takových úkonů již během postupu před zahájením trestního stíhání, jejich zákonnou definici však uvádí až v prvním oddílu hlavy desáté v ustanovení § 160 odst. 4.

V rámci zachování všech procesních práv obviněného, které mu trestní řád přiznává, by bylo žádoucí, aby veškeré důkazní a zajišťovací prostředky byly prováděny až po zahájení úkonů trestního stíhání, neboť pro tuto část trestního řízení stanoví trestní řád velké množství zákonných pravidel, která zaručují řádný proces. Teprve až po zahájení trestního stíhání se obviněný přesně dozví, ze spáchání jakého skutku je podezírán a co je mu kladeno za vinu, a až od tohoto okamžiku může v plném rozsahu uplatnit svá práva, zejména využít práva na obhajobu. Pokud však má být dosaženo účelu trestního řízení, tzn. náležitě zjistit trestné činy a jejich pachatele podle zákona spravedlivě potrestat, nelze s některými úkony vyčkávat až do doby, než bude možno formálně zahájit trestní stíhání. Hrozilo by aktuální nebezpečí ztráty některých důkazů. Na takové situace, které by měly být spíše výjimkou, zákonodárce pamatuje institucí neodkladných a neopakovatelných úkonů, při jejichž provádění zákon připouští některé odchylky od postupu jinak vyžadovaného po zahájení trestního stíhání³⁶⁾.

Pojem neodkladných a neopakovatelných úkonů ve smyslu ustanovení § 160 odst. 4 trestního řádu je definován obecně pro celé trestní řízení, zejména však pro přípravné řízení trestní, které slouží zejména k vyhledávání a opatřování důkazů za pomoci vhodných důkazních prostředků, jimiž pak bude možné ve stadiu řízení před soudy provádět vlastní dokazování. Význam neodkladných a neopakovatelných úkonů však spočívá také v tom, že orgány činné v trestním řízení si jejich provedením opatřují potřebné informace, které by mohly být dostatečným důvodem pro zahájení trestního stíhání proti konkrétní osobě, které

³⁶⁾) Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2003, s. 573.

by jako důkazy zůstaly uchovány v nezměněné podobě, a to v době, kdy ještě není takových informací k dispozici dostatek, a není ani jasné zda a kolik jich v průběhu následujícího řízení bude možné opatřit.

Neodkladný úkon je definován v ustanovení § 160 odst. 4, věta první trestního řádu jako úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání. Pojem neodkladného úkonu je vztahován k okamžiku zahájení trestního stíhání. Nebezpečí zmaření, zničení nebo ztráty se zpravidla vztahuje k důkazu samému, případně k jeho důkazní hodnotě, a to v době zahájení trestního stíhání nebo v jeho průběhu. Pojem „nebezpečí“ je nutné vykládat tak, že k maření, ničení nebo ztrátě důkazu nemusí nutně dojít, postačí, že existuje takové reálné nebezpečí. Neodkladným úkonem je např. zadržení osoby podezřelé ze spáchání trestného činu podle § 76 odst. 1 trestního řádu, vydání a odnětí věci podle § 78 a § 79 trestního řádu, zajištění peněžních prostředků na účtu banky podle § 79a trestního řádu, domovní prohlídka a prohlídka jiných prostor a pozemků podle § 82 odst. 1 a 2, § 83 a § 83a trestního řádu, odposlech a záznam telekomunikačního provozu podle § 88 trestního řádu, rekognice podle § 104b trestního řádu, výslech svědka podle § 101 odst. 1 trestního řádu, ohledání místa činu nebo ohledání jiného místa podle § 113) trestního řádu aj.³⁷⁾. Problematika neodkladných úkonů a jejich důkazní hodnoty je častou otázkou, kterou se zabývají soudy ve svých rozhodnutích. K otázce neodkladného úkonu spočívajícím v provedení rekognice se vyjádřil např. Vrchní soud v Olomouci ve svém usnesení ze dne 22.3.2002 sp. zn. 1 To 29/2002, ve kterém uvedl: *„Rekognice provedená ukázaním osob svědkovi (§ 104b odst. 1, 2, 3 trestního řádu) má povahu neodkladného úkonu ve smyslu § 158a, § 160 odst. 4 trestního řádu také v případě, kdy nejsou k dispozici jiné prostředky, jak objasnit skutečnosti podmiňující zahájení trestního stíhání, nebo v případě, kdy ty prostředky, které k dispozici jsou, by mohly ohrozit důkazní význam takové rekognice (např.*

³⁷⁾) Srovnej Pavel Šámal a kolektiv: Trestní řád, komentář, I. díl, 6. vydání, Praha: C.H.Beck, 2008, s. 1293 - 1294.

rekognice provedená ukázáním fotografie). Za této situace nepřítomnost obhájce u rekognice nemá za následek nepoužitelnost tohoto úkonu jako důkazu v řízení před soudem³⁸⁾.

Neopakovatelným úkonem je podle zákonné definice takový úkon, který nebude možno provést před soudem. Neopakovatelnost takového úkonu se vztahuje k době, kdy bude probíhat řízení před soudem. Nemožnost provést úkon před soudem je dána buď proto, že je úkon před soudem neopakovatelný fakticky (prohlídka a pitva mrtvoly, výslech svědka, který zemřel, aj.), nebo tomu brání věcné důvody (rekognici osob in natura provedenou v průběhu přípravného řízení, nelze opakovat v řízení před soudem). Neopakovatelnost úkonu je dána tím, že důkaz nelze před soudem provést, protože osoba nebo předmět, který má tyto informace poskytnout, již neexistují nebo nejsou pro účely trestního řízení definitivně dosažitelné³⁹⁾. Může se jednat zejména o výslech svědka podle § 101 odst. 1 trestního řádu, který umírá, nebo je jeho život vážně ohrožen. O svědka, který je velmi vysokého věku, nebo je vážně nemocný a hrozí nebezpečí, že v průběhu přípravného řízení zemře. Popřípadě o svědka, jenž odjíždí na velmi dlouhou dobu do zahraničí, či je dokonce cizím státním příslušníkem, nebo bez státní příslušnosti a nemá v České republice trvalý pobyt apod. Neopakovatelným úkonem je i výslech osoby mladší 15 let podle § 102 odst. 1) trestního řádu. Krajský soud v Brně se v rozsudku ze dne 30.1.1995 sp. zn. 6 To 299/94 vyjádřil k důkazní hodnotě výslechu svědka, cizího státního občana, když uvedl: „*Neodkladným a neopakovatelným úkonem, který lze provést před zahájením trestního stíhání, je i výslech svědka, cizího státního občana, který opustí území České republiky předtím, než může být sděleno obvinění pachateli trestného činu, a prohlásí, že na předvolání k výslechu doručeném na základě mezinárodní smlouvy o právní pomoci se z ciziny do České republiky nedostaví. Protokol o takové svědecké výpovědi je také možno přečíst v hlavním líčení podle § 211 odst. 2 písm. a) trestního řádu, neboť svědek je pro trvalý*

³⁸⁾) Judikát R 33/2003 tr., Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, 6/2003.

³⁹⁾) Polcar, M., Nesvadba, V.: Neodkladné a neopakovatelné úkony, Trestní právo 1/2003, s.11-12.

*pobyt v cizině nedosažitelný ve smyslu tohoto ustanovení*⁴⁰⁾. Naopak Nejvyššího soudu České republiky ve svém rozsudku ze dne 26.8.1998 sp. zn. 7 Tz 101/98 judikoval, kdy nelze svědeckou výpověď považovat za neopakovatelný úkon. Nejvyšší soud rozhodl: „*Neodkladným úkonem není výslech poškozeného jako svědka konaný před zahájením trestního stíhání, ačkoli osoba, která může být obviněna, je zadržena, její totožnost je známa a nic nebrání tomu, aby vůči ní bylo zahájeno trestní stíhání za splnění podmínek § 160 odst. 1 trestního řádu*“⁴¹⁾.

O provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů je nutné sepsat protokol, ve kterém je třeba vždy uvést, na základě jakých skutečností byl úkon za neodkladný nebo neopakovatelný považován. Policejní orgán v protokolu vždy musí uvést konkrétní skutečnosti, které jej vedly k závěru, že jde o úkon neodkladný nebo neopakovatelný. Tyto skutečnosti pak přezkoumává soud v průběhu hlavního líčení nebo při veřejném zasedání v případech, kdy provádí důkaz tímto protokolem.

4.3.1. Provádění neodkladných a neopakovatelných úkonů v průběhu postupu před zahájením trestního stíhání

V ustanovení § 158 odst. 3 písm. i) trestní řád uvádí, že policejní orgán k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, opatřuje potřebné podklady a nezbytná vysvětlení a zajišťuje stopy trestného činu. V rámci toho je oprávněn, kromě úkonů uvedených v této hlavě (tzn. v hlavě osmé), mimo jiné provádět způsobem uvedeným v hlavě čtvrté („zajištění osob, věcí a jiných majetkových hodnot“) neodkladné a neopakovatelné úkony. Toto oprávnění mu přísluší za předpokladu, že podle trestního řádu jejich provedení nepatří do výlučné pravomoci jiného orgánu činného v trestním řízení. Především tedy musí jít o úkony podle hlavy čtvrté

⁴⁰⁾) Judikát R 50/1995 tr., Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, 10/1995.

⁴¹⁾) Judikát R 29/1999 tr., Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, 5/1999.

trestního řádu, tzn. úkony spočívající v zajištění osob a věcí, které jsou neodkladnými nebo neopakovatelnými úkony. Nepatří sem tedy úkony podle hlavy páté trestního řádu o dokazování. Neodkladnými úkony mohou být zejména prohlídka jiných prostor a pozemků, osobní prohlídka, vstup do obydlí, do jiných prostor a na pozemek, provádění důkazu v jiných prostorách a na pozemku, zadržení nebo otevření zásilky, její záměna a sledování. Dále se může jednat o podněty či žádosti policejního orgánu k vydání předchozího souhlasu nebo příkazu či povolení státního zástupce, podání návrhu na vydání rozhodnutí soudu, stejně tak i všechny úkony, k nimž je podle trestního řádu třeba takového předchozího souhlasu, příkazu nebo povolení státního zástupce, pokud byly policejním orgánem provedeny bez souhlasu, a zároveň se jedná o úkony podle hlavy čtvrté trestního řádu. Zákon výslovně stanoví, že se musí jednat o úkony policejního orgánu a nikoli o úkony, které spadají do výlučné pravomoci jiných orgánů činných v trestním řízení, kterými jsou státní zástupce a soudce.

Trestní řád dále umožňuje v ustanovení § 158 odst. 8 policejnímu orgánu vyslechnout jako svědka osobu, jejíž výpověď má povahu neopakovatelného nebo neodkladného úkonu. Policejní orgán však při provádění takového výsledku musí dodržet podmínky uvedené v ustanovení § 158a trestního řádu (o těchto podmínkách se zmíním níže). V případě, že policejní orgán tyto podmínky splní, provede úkon spočívající ve výsledku svědka podle ustanovení § 97 až § 104 trestního řádu a sepíše o tom protokol o výsledku svědka, nikoli tedy pouhý úřední záznam o podání vysvětlení. Zvláštností výsledku svědků podle tohoto ustanovení je, že se koná v průběhu postupu před zahájením trestního stíhání. V této době zpravidla ještě není známa osoba podezřelá, a pokud je již podezřelý ustanoven, není zpravidla dosažitelný nebo z jiného důvodu nejsou splněny podmínky uvedené v ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu pro zahájení trestního stíhání. Obviněný a případně jeho obhájce nemohou v takovém případě uplatňovat svá práva na obhajobu. Přesto je však nezbytné takový výsledek uskutečnit, neboť hrozí nebezpečí, že v případě odkladu výsledku svědka nebude možné v pozdějších stádiích řízení již takový důkaz

provést znovu. Zákonnost takového výsledku je garantována tím, že je v jeho průběhu nutné splnit podmínky uvedené v ustanovení § 158a trestního řádu⁴²⁾.

Podmínky pro provádění neodkladných a neopakovatelných úkonů jsou obsaženy v ustanovení § 158a trestního řádu, který uvádí, že je-li při prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a zjišťování jeho pachatele třeba provést neodkladný nebo neopakovatelný úkon spočívající ve výslechu svědka nebo v rekognici, provede se na návrh státního zástupce takový úkon za účasti soudce. Tyto podmínky se výlučně vztahují na prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a zjišťování jeho pachatele, tzn. na postup před zahájením trestního stíhání. Jejich smyslem je zajistit zákonný průběh uvedených úkonů tím, že se jejich provedení účastní nestranný a nezávislý subjekt, kterým je soudce. Po zahájení trestního stíhání se tyto podmínky již neuplatní, neboť se těchto úkonů zpravidla již účastní obhájce obviněného, případně i sám obviněný, který může plně uplatnit svá obhajovací práva (např. může klást vyslýchané osobě otázky), a proto není nutné provádět tyto úkony za účasti soudce. Ustanovení § 158a trestního řádu se použije pouze ohledně neodkladných a neopakovatelných úkonů spočívajících ve výslechu svědka a v provedení rekognice. Soudce odpovídá pouze za zákonnost provedených úkonů a jen k tomuto cíli může do průběhu úkonu zasahovat. Soudci také nepřísluší přezkoumávat závěr státního zástupce o tom, že úkon je podle zákona skutečně neodkladný nebo neopakovatelný, tuto povinnost bude mít až soud v průběhu hlavního líčení.

V případě, že provedený úkon byl skutečně neodkladným a neopakovatelným úkonem a byl proveden v souladu se zákonem, je možné protokol o výpovědi svědka v hlavním líčení přechít jako důkaz (§ 211 odst. 2 písm. b) trestního řádu), a to bez jakýchkoli dalších podmínek.

⁴²⁾ Srovnej Pavel Šámal a kolektiv: Trestní řád, komentář, I. díl, 6. vydání, Praha: C.H.Beck, 2008, s. 1271.

5. Překážky zahájení trestního stíhání

Podle zákona policejní orgán neprodleně rozhodne o zahájení trestní stíhání, pokud prověřováním zjištěné a dostatečně odůvodněné skutečnosti nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin a že jej spáchala určitá osoba. Z tohoto pravidla zákonodárce stanovil několik výjimek, které se obvykle označují jako překážky trestního stíhání. Vedle obligatorních překážek obsažených v ustanovení § 11 odst. 1 trestního řádu, trestní řád obsahuje i fakultativní možnosti, kdy trestní stíhání zahájeno být nemusí. Ustanovení § 159a odst. 3 trestního řádu obsahuje možnost odložit věc před zahájením trestního stíhání v případě, že trestní stíhání je neúčelné vzhledem k okolnostem uvedeným v § 172 odst. 2 písm. a) nebo b). V ustanovení § 159b trestního řádu je upravena možnost trestní stíhání dočasně odložit. Smyslem tohoto ustanovení je dočasně odsunout okamžik zahájení trestního stíhání z důvodu, že je potřeba objasnit trestnou činnost spáchanou ve prospěch zločinného spolčení, nebo jiného úmyslného trestného činu, anebo zjištění jejich pachatelů.

5.1. Nepřípustnost trestního stíhání

V ustanovení § 11 odst. 1 trestního řádu jsou uvedeny okolnosti, pro které nelze trestní stíhání zahájit, a pokud již trestní stíhání zahájeno bylo, pak v něm nelze pokračovat a musí být zastaveno. Mezi takové okolnosti patří například skutečnost, že trestní stíhání je promlčeno, že se jedná o osobu, která pro nedostatek věku není trestně odpovědná, poškozený nedal potřebný souhlas se zahájením trestního stíhání, že trestnímu stíhání brání existence jiného pravomocného rozhodnutí, aj. Pokud je policejnímu orgánu nebo příslušnému státnímu zástupci některý z důvodů nepřípustnosti trestního stíhání znám již v době před zahájením trestního stíhání, potom takovou věc usnesením odloží (podle ustanovení § 159a odst. 2 trestního řádu), aniž by bylo trestní stíhání zahájeno. Může však nastat případ, kdy konkrétní okolnost, která je důvodem nepřípustnosti trestního stíhání, nastane až poté, kdy trestní stíhání již bylo zahájeno. V takovém případě orgány činné v trestním řízení musí postupovat

podle ustanovení § 172 odst. 1 písm. d) trestního řádu a trestní stíhání obviněného zastavit. Stejným způsobem se postupuje i v případě, že důvod nepřijatelnosti trestního stíhání existoval ještě před zahájením trestního stíhání, avšak příslušným orgánům nebyl v té době ještě znám.

Od účinnosti novely trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. byl do ustanovení § 11 doplněn odstavec 2, podle něhož, týká-li se některý z důvodů nepřijatelnosti trestního stíhání jen některého z dílčích útoků pokračujícího trestného činu, nebrání to tomu, aby se ohledně zbylé části takového činu konalo trestní stíhání. Před uvedenou novelou nebyl takový postup možný, neboť pokračování v trestném činu bylo považováno za jediný trestný čin a jediný skutek, o kterém muselo být meritorně rozhodnuto jediným rozhodnutím⁴³⁾.

5.2. Souhlas poškozeného

Zvláštní pozornost zasluhuje důvod nepřijatelnosti trestního stíhání uvedený v § 11 odst. 1 písm. i) trestního řádu. Podle tohoto ustanovení nelze trestní stíhání zahájit, případně v něm pokračovat, je-li trestní stíhání podmíněno souhlasem poškozeného a takový souhlas nebyl dán, nebo byl vzat zpět. Taxativní výčet trestných činů, u kterých lze trestní stíhání zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeného, podává ustanovení § 163 odst. 1 trestního řádu. V případě, že je poškozených jedním skutkem několik, postačí souhlas jen jednoho z nich. Uvedené ustanovení je průlomem do základních zásad trestního řízení, kterými je zásada legality a zásada oficiality. Zákonodárce tímto ustanovením u vyjmenovaných trestných činů reaguje na střet zájmu státu na trestním stíhání a postihu pachatele se zájmem poškozeného, jenž je v určitém bližším vztahu k pachateli trestného činu a který tak může mít zájem na tom, aby trestní stíhání pachatele neproběhlo, protože by tímto mohl utrpět další újmu.

⁴³⁾ Pavel Šámal a kolektiv: Trestní řád, komentář, I. díl, 6. vydání, Praha: C.H.Beck, 2008, s. 130.

Poškozený své vyjádření ohledně souhlasu s trestním stíháním předkládá policejnímu orgánu, nebo státnímu zástupci. Může tak učinit buď v písemné podobě, anebo ústně, v takovém případě se obsah souhlasu zaznamená do protokolu. K otázce souhlasu poškozeného s trestním stíháním se vyjádřil Vrchní soud v Praze v usnesení ze dne 3.7.2002, sp. zn. 5 To 31/2002, kde uvedl: „*Souhlas poškozeného s trestním stíháním obžalovaného musí být určitým a srozumitelným projevem jeho vůle adresovaným orgánu činnému v trestním řízení. Význam vyjádření poškozeného nelze vyvozovat implicitně (např. z okolností případu, jeho vztahu k obžalovanému, z výpovědi svědků apod.)*“⁴⁴⁾. Jednou daný souhlas může poškozený vzít výslovným prohlášením kdykoliv zpět, a to až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Pokud však poškozený souhlas s trestním stíháním pachatele neudělí, nebo již udělený souhlas vezme výslovně zpět, pak v trestním stíhání nelze pokračovat ani tehdy, jestliže by po odepření souhlasu poškozený později na trestním stíhání trval. Pokud se poškozený na výzvu orgánu činného v trestním stíhání ihned nevyjádří, zda s trestním stíháním souhlasí, poskytne se mu k vyjádření přiměřená, nejvýše však třiceti denní lhůta. Po jejím marném uplynutí se má za to, že souhlas nebyl dán. Není-li souhlas poškozeného s trestním stíháním udělen, policejní orgán v případě, že dosud nebylo trestní stíhání zahájeno, věc odloží podle § 159a odst. 2 trestního zákona. Pokud již k zahájení trestní stíhání pachatele došlo, pak v průběhu přípravného řízení trestní stíhání zastaví státní zástupce v souladu s ustanovením § 172 odst. 1 písm. d) trestního řádu.

S ohledem na závažnost některých trestných činů nebo na osobu poškozeného trestní řád v ustanovení § 163a omezuje podmínky použití souhlasu. A to tak, že souhlasu poškozeného s trestním stíháním pro některý z trestných činů uvedených v § 163 odst. 1 není třeba, pokud takovým činem byla způsobena smrt, poškozený není schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo pro kterou byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena, poškozeným je osoba mladší než patnáct let (od 1.1.2010 se věková hranice sníží na čtrnáct let), nebo proto,

⁴⁴⁾ Judikát R 54/2003 tr. Sbíрка soudních rozhodnutí a stanovisek, 9/2003.

že z okolností je zřejmé, že souhlas poškozeného nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností⁴⁵⁾.

⁴⁵⁾ Císařová, D., Fenyk, J., Kloučková, S., Mandák, V., Matula, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.: Trestní právo procesní, 3. aktualizované a rozšířené vydání, Linde Praha, a.s., 2004, s. 425 – 426.

6. Usnesení o zahájení trestního stíhání

Od účinnosti novely trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 se trestní stíhání zahajuje sdělením obvinění ve formě usnesení o zahájení trestního stíhání, proti kterému je, narozdíl od předchozí právní úpravy, přípustná stížnost. Usnesením o zahájení trestního stíhání je závazně určen obsah dalšího trestního řízení, okruh osob obviněných ze spáchání trestného činnosti i právní kvalifikace jejich jednání⁴⁶⁾. Jedním usnesením o zahájení trestního stíhání je možné zahájit trestní stíhání více skutků. Každý skutek však musí být samostatně vymezen tak, aby nedošlo k jejich záměně.

6.1. Náležitosti usnesení

Náležitosti, které musí každé usnesení o zahájení trestního stíhání splňovat, jsou uvedeny jednak obecně pro všechna usnesení v ustanovení § 134 trestního řádu a jednak speciální úpravou uvedenou v ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu.

Usnesení o zahájení trestního stíhání musí obsahovat:

1. **úvodní část**, ve které je označen orgán, o jehož rozhodnutí se jedná (§ 134 odst. 1 písm. a) trestního řádu), a den a místo rozhodnutí (§ 134 odst. 1 písm. b) trestního řádu),
2. **označení obviněného**, který musí být v usnesení o zahájení trestního stíhání označen stejnými údaji, jaké musí být uvedeny o osobě obžalovaného v rozsudku. Náležitosti, které musí splňovat označení obžalovaného v rozsudku, uvádí ustanovení § 120 odst. 2 trestního řádu. Osoba obviněného musí tedy být označena údajem svého jména a příjmení, dne a místa narození, svého zaměstnání a bydliště, popřípadě jinými údaji potřebnými k tomu, aby nemohl být zaměněn s jinou osobou,

⁴⁶⁾ Jelínek, J., a kolektiv, Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2007, s. 453.

jde-li o příslušníka ozbrojených sil nebo ozbrojeného sboru, uvede se i hodnost obžalovaného a útvar, jehož je příslušníkem,

3. **výrokovou část** obsahující popis skutku, který musí být vymezen tak, aby nemohl být zaměněn s jiným skutkem. V popisu skutku musí být uveden čas a místo spáchání trestného činu, způsob jeho provedení, zavinění pachatele, popřípadě další okolnosti, za nichž ke spáchání činu došlo. Dále zde musí být uvedeno, jaký trestný čin je v tomto skutku spatřován, jeho zákonné pojmenování s příslušným ustanovením trestního zákona,
4. **odůvodnění**, ve kterém je třeba přesně označit skutečnosti, které odůvodňují závěr o důvodnosti trestního stíhání, dále uvést skutečnosti, které byly vzaty za prokázané, důkazy, o něž se skutková zjištění opírají, úvahy, jimiž se rozhodující orgán řídil při hodnocení provedených důkazů,
5. **poučení o opravném prostředku** (§ 134 odst. 1 písm. e) trestního řádu).⁴⁷⁾

V případě, že by usnesení o zahájení trestního stíhání neobsahovalo všechny shora uvedené nezbytné náležitosti, jednalo by se o závažnou vadu přípravného řízení. Tento taxativní výčet náležitostí je vyjádřením zásady zákonnosti trestního stíhání uvedené v ustanovení § 2 odst. 1 trestního řádu, která spočívá především v tom, že obviněné osobě poskytuje záruku, že bude stíhána pouze pro čin, který je v zákoně výslovně označen za trestný čin, a že skutkovým důvodem stíhání bude pouze spáchání takového skutku, v němž jsou obsaženy zákonné znaky některého z trestných činů uvedených ve zvláštní části trestního zákona.

Osoba obviněného by tedy v usnesení o zahájení trestního stíhání měla být označena stejnými identifikačními údaji jako v rozsudku. To však není v této fázi trestního řízení vždy možné, neboť orgánům činným v trestním řízení dosud

⁴⁷⁾) Srovnej Jelínek, J., Říha, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních, 2. aktualizované a přepracované vydání, Praha, Leges, 2008, s. 62 – 64.

všechny údaje o osobě nemusí být známy. Jedná se zejména o údaje o zaměstnání a bydlišti obviněného. V některých případech dokonce nelze hodnověrným způsobem zjistit ani základní identifikační údaje, jako je jméno a příjmení obviněného. Tato situace může nastat zejména u cizích státních příslušníků (často se jedná o občany arabských států, ve kterých je běžné, že jejich obyvatelé v průběhu života mění své jméno, a to i opakovaně), kteří navíc odmítnou vypovídat, popřípadě uvádějí vědomě nepravdivé údaje o své totožnosti, a přitom se prokazují padělanými dokumenty. Takové nedostatečně zjištěné informace nebrání, aby bylo vydáno usnesení o zahájení trestního stíhání a nejsou ani důvodem k zastavení trestního stíhání. Je však nezbytné, aby taková osoba byla v usnesení označena takovými údaji, aby nemohla být zaměněna s někým jiným. V případě, že později budou zjištěny informace o skutečné totožnosti stíhané osoby, je nutné o tom učinit záznam do spisového materiálu. K této otázce se vyjádřil Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 20.12.2001, sp. zn. 4 Tz 259/2001, kde uvedl: *„Zjistí-li orgány činné v trestním řízení skutečnou totožnost osoby, proti které se dosud vedlo trestní stíhání pod jejím smyšleným (nebo cizím) jménem, není nutno trestní stíhání zastavovat podle § 172 odst. 1 trestního řádu a poté znovu zahajovat podle § 160 odst. 1 trestního řádu, ale po provedení změny v označení osoby obviněného v příslušném záznamu o sdělení obvinění (nyní v usnesení o zahájení trestního stíhání) je možno v tomto stíhání pokračovat. Rozhodující je fyzická identita osoby, vůči níž je vedeno trestní stíhání pro konkrétní skutek.“*⁴⁸⁾

Důležitou součástí popisu skutku v usnesení o zahájení trestního stíhání je i uvedení subjektivní stránky jednání pachatele trestného činu (tedy zavinění, případně i pohnutky a následku) a její náležitý popis. Subjektivní stránka by měla být v usnesení o zahájení trestního stíhání vyjádřena způsobem, který v dané věci nezbuzuje pochybnosti o naplnění tohoto základního znaku skutkové podstaty trestného činu.

⁴⁸⁾) Judikát publikován pod č. SR 6/2002, Soudní rozhledy, 6/2002.

Těžiště usnesení o zahájení trestního stíhání je třeba spatřovat v popisu skutku, protože trestní stíhání se vede pro konkrétně vymezený skutek a nikoliv pro jeho právní kvalifikaci⁴⁹⁾. Pokud tedy v usnesení o zahájení trestního stíhání jsou správně popsány všechny znaky skutkové podstaty určitého trestného činu (tzn. objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka) a protiprávnost, jedná se již od počátku trestního stíhání o řízení o tomto skutku, a to bez ohledu na případné pochybení policejního orgánu, který správně popsany skutek chybně kvalifikoval jako jiný trestný čin⁵⁰⁾. Pokud je tedy skutek, pro který bylo trestní stíhání zahájeno, jiným trestným činem, než jak byl kvalifikován v usnesení o zahájení trestního stíhání, pak není třeba vydávat nové usnesení, ale policejní orgán pouze obviněného upozorní na změnu právní kvalifikace, o čemž učiní záznam do protokolu. Popis skutku uvedený ve výroku usnesení nemusí být v této fázi přípravného řízení zcela vyčerpávající. To uvedl i Ústavní soud v rozhodnutí ze dne 4.10.2005 sp. zn. II. ÚS 369/05, ve kterém uvedl: *„S ohledem na důkazní situaci v době zahajování trestního stíhání není možno požadovat po orgánech činných v trestním řízení zcela vyčerpávající popis skutku, jakého se domáhá stěžovatel. Formulace skutku, který objekt trestného činu, kým a za jakých okolností měl být popsáným jednáním zasážen, je proto dostatečná. Skutek je ve výroku usnesení policejního orgánu popsán tak, že vyjadřuje skutkové okolnosti naplňující všechny znaky skutkové podstaty stíhaného trestného činu, včetně vyčerpávajícího zdůvodnění [...]“⁵¹⁾*.

Pokud během vyšetřování vyjde najevo, že se obviněný dopustil dalšího skutku, pro který však dosud trestní stíhání nebylo zahájeno a který nebyl uveden v usnesení o zahájení trestního stíhání, vydá policejní orgán nové usnesení, kterým zahájí trestní stíhání obviněného pro tento nový skutek (tzv. „dosdělí“ mu obvinění podle ustanovení § 160 odst. 1, 5 trestního řádu). Obdobně policejní

⁴⁹⁾ Jelišek, J., a kolektiv, Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2007, s. 454.

⁵⁰⁾ Srovnaj rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 27.5.1999 pod sp. zn. 9 To 110/98, publikováno pod č. SR 11/1999, Soudní rozhledy 11/1999.

⁵¹⁾ Judikát publikován pod č. ÚS 24/2005, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, 39/2005.

orgán postupuje, vyjde-li najevo nový útok pokračujícího trestného činu, na který se původní usnesení o zahájení trestního stíhání nevztahovalo.

6.2. Orgány rozhodující o vydání usnesení

O zahájení trestního stíhání rozhoduje ve většině případů policejní orgán (§ 160 odst. 1 trestního řádu). Jelikož se jedná již o začátek vyšetřování, policejním orgánem se zde rozumí policejní orgán ve smyslu ustanovení § 161 odst. 2 trestního řádu, podle kterého, nestanoví-li zákon jinak, vyšetřování konají útvary Policie České republiky⁵²⁾. Výjimkou jsou případy, kdy je nutné provést potřebné neodkladné a neopakovatelné úkony, a proto není možné dosáhnout toho, aby trestní stíhání zahájil příslušný policejní orgán včas. V takovém případě trestní stíhání zahájí jiný policejní orgán, který je po provedení nezbytných neodkladných a neopakovatelných úkonů povinen neprodleně, nejpozději do tří dnů od jejich provedení, předat věc příslušnému policejnímu orgánu, který pak pokračuje v řízení. Obdobnou výjimkou je i zahájení trestního stíhání obviněného obecným policejním orgánem (tzn. policejním orgánem, který dosud vedl zkrácené přípravné řízení) poté, co mu to nařídil státní zástupce, není-li zkrácené přípravné řízení skončeno v zákonné lhůtě⁵³⁾.

Vydat usnesení o zahájení trestního stíhání může i státní zástupce, který ve věci vykonává dozor nad zachováním zákonnosti v přípravném řízení. V souladu s ustanovením § 174 odst. 2 písm. c) trestního řádu se může státní zástupce zúčastnit provádění úkonů policejního orgánu a mimo jiné také může vydat rozhodnutí v kterékoliv věci. V takových případech státní zástupce nahrazuje činnost policejního orgánu. Státní zástupce je také podle ustanovení § 174 odst. 2 písm. e) trestního řádu oprávněn při výkonu dozoru rušit nezákonná nebo neodůvodněná rozhodnutí a opatření policejního orgánu, která může nahrazovat vlastními. Těchto svých oprávnění bude státní zástupce využívat spíše

⁵²⁾) Podle § 6 odst. 1 zákona č. 273/2008 Sb., o policii ČR, policii tvoří útvary, jimiž jsou: a) Policejní prezidium České republiky v čele s policejním prezidentem, b) útvary policie s celostátní působností, c) krajská ředitelství policie, d) útvary zřízené v rámci krajského ředitelství.

⁵³⁾) Ustanovení § 174f odst. 2 písm. c) trestního řádu.

výjimečně. Státní zástupce zahajuje trestní stíhání v řízení o trestných činech příslušníků Policie České republiky, příslušníků Bezpečnostní a informační služby a příslušníků Úřadu pro zahraniční styky a informace. V těchto případech zahájit trestní stíhání patří mezi jeho výlučná oprávnění, neboť v těchto věcech koná státní zástupce obligatorně vyšetřování. Dalším důvodem pro zahájení trestního stíhání státním zástupcem je případ, kdy je státnímu zástupci ve zkráceném přípravném řízení předána zadržovaná podezřelá osoba a státní zástupce neshledá důvody pro její předání s návrhem na potrestání soudu. V takovém případě rozhodne o zahájení trestního stíhání a předloží soudu návrh na rozhodnutí o vazbě obviněného⁵⁴⁾.

6.3. Doručování usnesení a lhůty

Opis usnesení o zahájení trestního stíhání je třeba doručit obviněnému nejpozději na počátku prvního výslechu a do 48 hodin také státnímu zástupci a obhájci. U obhájce počíná lhůta k doručení běžet od jeho zvolení nebo ustanovení. V případě, že obviněný je cizím státním příslušníkem a výslovně neprohlásí, že nepožaduje překlady písemností do cizího jazyka, je nezbytné obsah usnesení o zahájení trestního stíhání písemně přeložit do jazyka, o kterém obviněný uvede, že jej ovládá. O právu požadovat překlady musí být obviněný poučen. V případě, že je třeba pořídit písemný překlad usnesení o zahájení trestního stíhání, považuje se usnesení za doručené až doručením jeho písemného překladu⁵⁵⁾. Městský soud v Praze v usnesení ze dne 9.9.2003 sp.zn. 63 T 11/2003 k problematice doručení usnesení o zahájení trestního stíhání cizinci vyslovil: *„Neprohlásí-li obviněný výslovně, že nepožaduje pořízení písemného překladu usnesení o zahájení trestního stíhání, nemůže písemný překlad takového rozhodnutí nahradit jeho ústní překlad tlumočnickem, ať už provedený v rámci určitého úkonu trestního řízení nebo mimo něj. Doručení usnesení o zahájení trestního stíhání vyhotoveného v českém jazyce obviněnému cizinci, jemuž měl být*

⁵⁴⁾ Ustanovení § 179e trestního řádu.

⁵⁵⁾ Ustanovení § 28 trestního řádu.

podle § 28 odst. 2 a 3 trestního řádu doručen jeho písemný překlad, je z hlediska běhu procesních lhůt neúčinné. Toto pochybení nemůže zhojit případné dodatečné prohlášení obviněného, že jeho překlad nepožaduje, nýbrž pouze opětovné řádné doručení daného usnesení. Lhůta pro podání opravného prostředku proti usnesení o zahájení trestního stíhání, které je třeba podle § 28 odst. 2 trestního řádu obviněnému písemně přeložit a které mu nebylo oznámeno vyhlášením, počíná běžet dnem následujícím po dni, kdy mu byl doručen písemný překlad takového rozhodnutí [...]“⁵⁶⁾.

Opis usnesení o zahájení trestního stíhání je nutné obviněnému doručit do vlastních rukou a to bez možnosti uložení doručované zásilky⁵⁷⁾. Doručení se děje zpravidla prostřednictvím pošty na doručenkou, na kterou se obviněný musí podepsat a uvést datum doručení. V případech, kdy je usnesení doručováno před zahájením prvního výslechu, je též nezbytné o takovém doručení provést záznam ve spisovém materiálu. To se zpravidla bude dít písemným záznamem o doručení usnesení v protokolu o výslechu obviněného. Odepře-li obviněný usnesení o zahájení trestního stíhání převzít, poznamená se toto odepření na doručence spolu s datem a důvodem odepření a písemnost se vrátí⁵⁸⁾. Uzná-li následně státní zástupce, nebo policejní orgán, který písemnost odeslal, že přijetí bylo odepřeno bezdůvodně, považuje se písemnost za doručenu dnem, kdy přijetí bylo odepřeno. Na tento následek musí být adresát doručovatelem upozorněn⁵⁹⁾.

Nelze-li usnesení o zahájení trestního stíhání doručit z důvodu, že osoba, které má být usnesení doručeno, se nezdržuje v místě trvalého nebo přechodného bydliště (případně na adrese, kterou tato osoba určila jako adresu pro doručování) ani na pracovišti, požádá policejní orgán o vypátrání této osoby příslušný útvar

⁵⁶⁾) Judikát publikován pod názvem: K problematice zahájení a vedení trestního stíhání cizích státních příslušníků. K zákonným předpokladům postavení obviněného před soud a k běhu procesních lhůt, Trestněprávní revue, 12/2004, s. 353.

⁵⁷⁾) Ustanovení § 64 trestního řádu.

⁵⁸⁾) Ustanovení § 64a odst. 1 trestního řádu.

⁵⁹⁾) Ustanovení § 64a odst. 2 trestního řádu.

Policie České republiky, služby kriminální policie a vyšetřování. V případě, že se podezřelý nezdržuje na místech, kam lze usnesení o zahájení trestního stíhání doručit, aby se trestnímu stíhání vyhnul, nebo existuje-li i jiný důvod k zadržení podezřelého, a dotazem v evidenci vězňů bylo zjištěno, že se tato osoba nenachází ve vazbě ani ve výkonu trestu odnětí svobody, požádá policejní orgán státního zástupce o vydání předchozího souhlasu se zadržením podezřelé osoby v souladu s ustanovením § 76 odst. 1 trestního řádu. Jestliže policejní orgán zjistí skutečnosti nasvědčující tomu, že se osoba, která je podezřelá ze spáchání trestného činu, vyhýbá trestnímu řízení pobytem v cizině, nebo pátrání orgánů policie k jeho zadržení na území republiky je neúčinné, projedná s příslušným státním zástupcem, zda nastaly důvody postupovat v řízení jako proti uprchlému (viz kapitola 11.1.). Zdržuje-li se podezřelý v cizině (může se jednat o cizího státního příslušníka, nebo i o českého občana, který se zdržuje dlouhodobě v cizině) a je známa adresa jeho pobytu, policejní orgán může požádat státního zástupce o vypracování žádosti o právní pomoc. Taková právní pomoc bude spočívat v žádosti o doručení usnesení o zahájení trestního stíhání cizozemským orgánem⁶⁰).

⁶⁰) Srovnej Vantuch, P.: Zahájení trestního stíhání a jeho účinky vůči podezřelému (osobě, proti níž se řízení vede) od 1.1.2002, Trestněprávní revue, 1 /2003 , s. 13.

Uvedená žádost o právní pomoc bude zpravidla obsahovat také žádost o provedení výslechu takové osoby v postavení obviněného a někdy též i vyrozumění o možnosti prostudovat spisový materiál před podáním obžaloby.

7. Účinky zahájení trestního stíhání

Novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. změnila způsob zahájení trestního stíhání tím, že do té doby neformální úkon sdělení obvinění, proti němuž nebylo možno podat řádný opravný prostředek, nahradila usnesením o zahájení trestního stíhání, proti němuž stížnost podat lze. V důsledku toho se v praxi vyskytly dva navzájem zcela protichůdné názory, pokud jde o určení okamžiku, od něhož lze osobu podezřelou ze spáchání trestného činu považovat za obviněného v trestním řízení ve smyslu § 32 trestního řádu a uplatnit vůči němu všechny prostředky dané orgánům činným v trestním řízení trestním řádem.

Podle jednoho z těchto názorů nastávají účinky usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu vůči obviněnému již pouhým vydáním (vyhotovením - napsáním a vytištěním) tohoto usnesení, nikoliv až jeho doručením obviněnému⁶¹). Tento názor se opírá zejména o obecnou úpravu právní moci a vykonatelnosti usnesení a staví zejména na faktu, že zákon sice proti tomuto usnesení připouští stížnost, avšak nepřiznává jí odkladný účinek. Protože novelizovaná právní úprava přešla ohledně způsobu zahajování trestního stíhání z formy pouhého opatření na usnesení, platí, s přihlédnutím k výše uvedenému, že osoba, vůči níž se zahajuje trestní stíhání, se stává obviněným již okamžikem vydání (vyhotovení) tohoto usnesení.

Druhý názor vychází z pojetí zahájení trestního stíhání jako jednoho ze základních institutů trestního řízení, jímž stát navenek deklaruje, že konkrétní osoba již není "pouhým" podezřelým, ale že ji obviňuje ze spáchání konkrétního trestného činu a na základě této skutečnosti, kterou ovšem musí vyjevit nejen vůči sobě či vůči některým stranám trestního řízení, ale zejména vůči této osobě samotné, se právě ona stává od určitého okamžiku obviněným, a to se všemi

⁶¹) K tomuto názoru např. Stížíž, I.: Kdy nastávají účinky usnesení o zahájení trestního stíhání, *Trestněprávní revue*, 4/2002, s. 112.

právy i povinnostmi, které s takovým postavením zákon spojuje⁶²). Toto se samozřejmě může stát nejdříve v okamžiku, kdy se taková osoba o této skutečnosti relevantním způsobem dozví, tzn. až v okamžiku, kdy je jí tato skutečnost oznámena⁶³).

Tyto diskuse nakonec vyústily v závěr, že v souvislosti s otázkou, kdy nastávají účinky zahájení trestního stíhání, je třeba rozlišovat účinky dvojí, a to:

1. účinky usnesení o zahájení trestního stíhání z hlediska vymezení počátku vyšetřování (a rovněž vnitřní vázanosti policejního orgánu, který ho vydal, tímto rozhodnutím) a
2. účinky usnesení o zahájení trestního stíhání ve vztahu k obviněnému⁶⁴).

ad 1) Usnesení o zahájení trestního stíhání vyvolává zákonem předpokládané účinky již od okamžiku, kdy bylo vydáno a vyhotovené usnesení následně rozesláno všem oprávněným osobám. Je tomu tak z toho důvodu, že zákon proti němu sice dovoluje podat stížnost, avšak nepřiznává takové stížnosti odkladný účinek. Z tohoto důvodu je usnesení předběžně vykonatelné ve smyslu ustanovení § 140 odst. 2 trestního řádu. Také ustanovení § 12 odst. 10 trestního řádu stanoví, že trestní stíhání počíná běžet od okamžiku, kdy je zahájeno trestní stíhání obviněného, tzn. od okamžiku, kdy je vydáno usnesení o něm, nikoliv až když nabude právní moci. Již vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání tedy počíná běžet druhá fáze přípravného řízení - vyšetřování. Proto také všechny úkony, které jsou učiněny po vydání usnesení o zahájení trestního stíhání, jsou konány již v rámci této druhé fáze přípravného řízení. Z hlediska zajištění práva obviněného na obhajobu má zásadní význam skutečnost, že je vyloučeno provádění těch úkonů trestního řízení, kterých se má zúčastnit obviněný, nebo

⁶²) Vondruška, F.: K účinkům usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu, ve znění novely účinné od 1. ledna 2002, Trestněprávní revue, 5 /2002, s. 138.

⁶³) Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství – poř. č. 13/2002, ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k účinkům usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu, ve znění novely účinné od 1. ledna 2002.

⁶⁴) Pavel Šámal a kolektiv: Trestní řád, komentář, I. díl, 6. vydání, Praha: C.H.Beck, 2008, s. 1279.

kterých by se mohl zúčastnit obviněný nebo jeho obhájce, ledaže nelze provedení takového úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit⁶⁵⁾.

ad 2) Účinky usnesení o zahájení trestního stíhání vůči osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nastávají až v okamžiku doručení usnesení obviněnému. Toto vyplývá jednak ze způsobu doručení usnesení o zahájení trestního stíhání do vlastních rukou obviněného bez možnosti uložení doručované zásilky, jednak ze znění ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu a § 32 trestního řádu. Podle ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu nasvědčují-li prověřováním podle § 158 zjištěné a odůvodněné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, rozhodne policejní orgán neprodleně o zahájení trestního stíhání této osoby jako obviněného. V ustanovení § 32 se pak zdůrazňuje, že toho, kdo je podezřelý ze spáchání trestného činu, lze považovat za obviněného a použít proti němu prostředků daných tímto zákonem teprve tehdy, bylo-li proti němu zahájeno trestní stíhání. Zákon rozlišuje mezi účinky usnesení o zahájení trestního stíhání z hlediska počátku vyšetřování a účinky ve vztahu k obviněnému také v § 12 odst. 11 trestního řádu, podle kterého toto rozlišování má význam z hlediska přerušování pokračování v trestném činu, a dále také v ustanovení § 67 odst. 3 písm. a) trestního zákona, který se týká přerušování běhu promlčení trestního stíhání. Okamžik zahájení trestního stíhání má vůči osobě obviněné ve smyslu § 32 trestního řádu význam z hlediska možnosti provádět ty úkony dokazování, které lze provádět pouze proti obviněnému, anebo které lze provádět formálně-procesními postupy ve vyšetřování pouze pokud jsou dodržena ustanovení § 164 odst. 1 a § 165 trestního řádu, kdy musí být provedeny tak, aby obviněný nebo jeho obhájce měl možnost se jich zúčastnit, pokud pak mají sloužit v řízení před soudem jako plnohodnotný důkaz⁶⁶⁾.

⁶⁵⁾ Srovnej Vantuch, P.: Zahájení trestního stíhání a jeho účinky vůči podezřelému (osobě, proti níž se řízení vede) od 1.1.2002, Trestněprávní revue, 1 /2003 , s. 13.

⁶⁶⁾ Srovnej Pavel Šámal a kolektiv: Trestní řád, komentář, I. díl, 6. vydání, Praha: C.H.Beck, 2008, s. 1282.

Zahájení trestního stíhání vyvolává mnoho účinků, ve své práci se však zmíním jen o některých z nich.

7.1. Osoba obviněného

Od okamžiku, kdy je zahájeno trestní stíhání konkrétní osoby, se z osoby podezřelé ze spáchání trestného činu stává osoba obviněná. Podle ustanovení § 32 trestního řádu lze toho, kdo je podezřelý ze spáchání trestného činu, považovat za obviněného a použít proti němu prostředků daných tímto zákonem teprve tehdy, bylo-li proti němu zahájeno trestní stíhání (§ 160 trestního řádu). Obviněným se tedy podle trestního řádu rozumí ten, proti němuž bylo zahájeno trestní stíhání, a to až do nařízení hlavního líčení. Podle ustanovení § 12 odst. 7 trestního řádu obviněným trestní řád zpravidla rozumí též obžalovaného a odsouzeného, nevyplývá-li z povahy věci něco jiného. V oddílu čtvrtém druhé hlavy trestního řádu je obecně upraveno postavení obviněného jako subjektu trestního řízení, proti kterému se vede trestní řízení. Tyto obecné normy jsou pak konkretizovány v dalších ustanoveních trestního řádu.

Způsobilost být obviněným, tedy osobou, proti které se řízení vede, není v trestním řádu žádným způsobem omezena, ani není vázána na způsobilost být pachatelem trestného činu. Proto i osoba, která je zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo je její způsobilost k právním úkonům omezená, může činit samostatně veškeré procesní úkony tak, jak je to výslovně zdůrazněno v § 33 odst. 1 poslední věta trestního řádu. Způsobilost být osobou, proti které se řízení vede, zaniká až smrtí, přičemž z tohoto pravidla trestní řád stanoví několik výjimek⁶⁷⁾.

Obviněným se podezřelá osoba stane až v okamžiku, kdy je jí usnesení o zahájení trestního stíhání doručeno. Zákon přitom stanoví, že se tak musí stát nejpozději na počátku prvního výslechu (ustanovení § 160 odst. 2 trestního řádu).

⁶⁷⁾) Např. ustanovení § 265p odst. 3 trestního řádu (v řízení o dovolání), § 275 odst. 1 trestního řádu (v řízení o stížnosti pro porušení zákona), § 280 odst. 3 a § 289 písm. c) trestního řádu (v řízení o obnově řízení).

Usnesení o zahájení trestního stíhání se obviněnému doručuje do vlastních rukou (§ 64 odst. 1 písm. b) trestního řádu) a bez možnosti jeho uložení (§ 64 odst. 4 písm. a) trestního řádu). Doručení opisu usnesení o zahájení trestního stíhání obviněnému umožňuje orgánům činným v trestním řízení použít proti němu všech zákonných procesních prostředků, které je možno použít pouze po zahájení trestního stíhání⁶⁸⁾.

7.2. Nutná obhajoba

Po zahájení trestního stíhání musí mít obviněný za podmínek uvedených v § 36 odst. 1 trestního řádu obhájce již v přípravném řízení v případě, že:

1. je ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí svobody nebo na pozorování v zdravotnickém ústavu (§ 116 odst. 2),
2. je zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je jeho způsobilost k právním úkonům omezena, nebo
3. jde o řízení proti uprchlému.

Podle ustanovení § 36 odst. 2 trestního řádu obviněný musí mít obhájce také tehdy, považuje-li to soud a v přípravném řízení státní zástupce za nutné, zejména proto, že vzhledem k tělesným nebo duševním vadám obviněného mají pochybnosti o jeho způsobilosti náležitě se hájit. V odstavci 3 pak je uvedena jako důvod nutné obhajoby skutečnost, že se koná řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let.

Institut nutné obhajoby je důležitou součástí práva obviněného na obhajobu, která je mimo jiné zakotveného v čl. 40 odst. 3 listiny základních práv a svobod⁶⁹⁾. Obviněný v těchto případech nutné obhajoby si musí obhájce

⁶⁸⁾ Pavel Šámal a kolektiv: Trestní řád, komentář, I. díl, 6. vydání, Praha: C.H.Beck, 2008, s. 244 .

⁶⁹⁾ Podle čl. 40 odst. 3 obviněný má právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. Jestliže si obhájce nezvolí, ačkoliv ho podle zákona mít musí, bude mu ustanoven soudem. Zákon stanoví, v kterých případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce.

zvolit ihned poté, co důvod nutné obhajoby vznikl, tzn. od okamžiku, kdy proti němu bylo zahájeno trestní stíhání. V případě, že obviněný svého práva zvolit si obhájce nevyužije, může mu obhájce zvolit buď jeho zákonný zástupce nebo osoby, jejichž výčet je uveden v § 37 odst. 1 trestního řádu⁷⁰⁾. Pokud je obviněný zbavený způsobilosti k právním úkonům, nebo je jeho způsobilost k právním úkonům omezena, mohou mu tyto osoby zvolit obhájce i proti jeho vůli. V případě, že nedojde ke zvolení obhájce ani takovým způsobem a obviněný tedy nemá obhájce, ačkoliv ho podle ustanovení trestního řádu mít musí, určí se mu ke zvolení obhájce lhůta. Pokud i přesto nebude obhájce zvolen, ustanoví mu v přípravném řízení na dobu, po kterou trvají důvody nutné obhajoby, soudce⁷¹⁾.

Přesto, že přípravné řízení zahrnuje i postup před zahájením trestního stíhání, tzn. od okamžiku, kdy je sepsán záznam o zahájení úkonů trestního řízení nebo od provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí, nutná obhajoba počíná až od zahájení trestního stíhání, což vyplývá z použitého pojmu obviněný v návěti § 36 trestního řádu, když od té doby se také řízení vede proti konkrétní osobě⁷²⁾.

7.3. Právo nahlížet do spisů

Od zahájení trestního stíhání zákon v ustanovení § 65 trestního řádu přiznává obviněnému a jeho obhájci právo nahlížet do spisů, přičemž si z těchto spisů mohou činit výpisky a poznámky a pořizovat si z nich na své vlastní náklady kopie. V případě, že je obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je jeho způsobilost k právním úkonům omezena, má tato práva i jeho zákonný zástupce. Tato práva však nepřísluší osobě podezřelé ze spáchání trestného činu tedy osobě, proti které ještě nebylo zahájeno trestní stíhání. Spisem se rozumí trestní spis jako celek, ale i jeho části včetně dokladů, listin,

⁷⁰⁾) Podle ustanovení § 37 odst. 1 trestního řádu se jedná o příbuzné obviněného v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner, druh, jakož i zúčastněná osoba.

⁷¹⁾) Ustanovení § 38 odst. 1 trestního řádu a § 39 odst. 1 trestního řádu.

⁷²⁾) Pavel Šámal a kolektiv: Trestní řád, komentář, I. díl, 6. vydání, Praha: C.H.Beck, 2008, s. 271.

doličných věcí, apod. obsažených v jeho přílohách, které se stanou součástí spisu, který po skončení vyšetřování bude obviněný mít možnost prostudovat v souladu s § 166 odst. 1 trestního řádu, a který bude podkladem k vypracování obžaloby a s obžalobou předložen soudu, případně bude sloužit k jinému meritornímu rozhodnutí státního zástupce v přípravném řízení. Naopak uvedené právo se nevztahuje na nahlížení do materiálů, které jsou pouhými vnitřními pomůckami a pracovními materiály orgánů činných v trestním řízení⁷³⁾.

V přípravném řízení může být právo nahlédnout do spisu ze závažných důvodů odepřeno, přičemž však tato práva nelze odepřít obviněnému a jeho obhájci, jakmile byli upozorněni na možnost prostudovat spisy (podle § 166 odst. 1 trestního řádu). Stejně tak těmto osobám nelze odepřít nahlédnout do usnesení o zahájení trestního stíhání.

7.4. Možnost vzetí obviněného do vazby

Zahájení trestního stíhání je podmínkou, která orgánům činným v trestním řízení umožňuje provádět úkony a rozhodnutí dotýkající se přímo osoby obviněného, zajistit dosažitelnost jeho osoby a tím plynulý průběh trestního stíhání. Mezi tyto úkony a rozhodnutí patří i možnost obviněného zadržet a vzít do vazby. Podle § 68 odst. 1 trestního řádu lze do vazby vzít toliko osobu, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání, přičemž zde zároveň musí být dán některý z důvodů vazby uvedený v § 67 trestního řádu, za předpokladu, že zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo sděleno obvinění, byl spáchán, má všechny znaky trestného činu a jsou zřejmé důvody k podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný.

Rozhodnout o vzetí obviněného do vazby lze až poté, kdy bylo trestní stíhání vůči konkrétní osobě zahájeno a usnesení o zahájení trestního stíhání bylo

⁷³⁾) Např. usnesení Ústavního soudu I. ÚS 54/05.

Spisy, které jsou vnitřními pomůckami orgánů činných v trestním řízení, se rozumí např. sběrné spisy, vedené u odvolacích soudů, či dozorové spisy vedené u státního zastupitelství.

této osobě doručeno. O vzetí do vazby v přípravném řízení rozhoduje soudce na návrh státního zástupce.

7.5. Totožnost skutku

Zahájením trestního stíhání je poprvé závazně určen předmět trestního řízení a definován skutek z něhož je konkrétní osoba obviněna. Toto jeho počáteční vymezení nemůže být ve své podstatě v průběhu přípravného řízení měněno a je základem i pro obžalobu, kterou je možné podat pouze pro skutek, pro nějž bylo trestní stíhání zahájeno (§ 176 odst. 2 trestního řádu). V návaznosti na to soud může rozhodovat jen o skutku uvedeném v žalobním návrhu (§ 220 odst. 1 trestního řádu). Tím se vyjádřena zásada totožnosti skutku⁷⁴⁾. Skutek je tvořen jednáním a následkem, který jím byl způsoben, přičemž totožnost skutku je v trestním řízení zachována, pokud je zachována alespoň totožnost jednání nebo totožnost následku. Podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 16.02.1995 sp. zn. Tzn 12/94: *„Totožnost skutku neznamená, že mezi skutkem uvedeným ve sdělení (dříve i vznesení) obvinění a skutkem popsáním v žalobním návrhu obžaloby musí být úplná shoda. Totožnost skutku je dána při zachování totožnosti jednání a následku, ale i v případě zachování jen totožnosti jednání nebo jen totožnosti následku. Totožnost skutku je zachována jak v případě, kdy některé ze skutečností pojatých původně do souhrnu skutečností charakterizujících jednání nebo následek odpadnou, tak i tehdy, když k takovému souhrnu skutečností přistoupí skutečnosti další, tvořící s původními jedno jednání, popř. následek [...]”*⁷⁵⁾. Pokud však zásada totožnosti skutku není zachována a obžaloba není podána pro skutek, který je totožný se skutkem uvedeným v usnesení o zahájení trestního stíhání, může být tento nedostatek důvodem k postupu soudu podle § 188 odst. 1 písm. e), tzn. vrácení věci státnímu zástupci k došetření pro závažné procesní pochybení.

⁷⁴⁾) Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2003, s. 595.

⁷⁵⁾) Judikát publikován pod č. PR 5/1995, Právní rozhledy, 5/1995, s. 195.

7.6. Přerušeni promlčecí doby trestního stíhání

Podle ustanovení § 67 odst. 3 písm. a) trestního zákona se sdělením obvinění pro trestný čin, o jehož promlčení jde, jakož i po něm následujícími úkony policejního orgánu, státního zástupce nebo soudu směřujícími k trestnímu stíhání pachatele, přerušuje běh promlčecí doby trestního stíhání. Při promlčení trestního stíhání zaniká trestní odpovědnost pachatele trestného činu uplynutím doby stanovené zákonem. Důvody promlčení jsou především hmotněprávní, protože plynutím času postupně slábne, až zanikne potřeba trestněprávní reakce na trestný čin. Potrestání pachatele po uplynutí určité doby by již neplnilo svůj účel, neboť trest dosahuje svého účelu zejména tehdy, pokud následuje co nejrychleji po spáchání trestného činu. K těmto důvodům pak podpůrně přistupují i důvody procesní, které spočívají v obtížích při dokazování spojených s tím, že uplynutím času se oslabuje síla důkazních prostředků, protože ty pozbývají spolehlivosti, nebo je nelze již opatřit vůbec⁷⁶⁾. Přerušeni promlčení z obecného hlediska znamená, že promlčecí doba, která dosud uběhla, ztrácí z hlediska promlčení význam a začíná běžet nová promlčecí doba (§ 67 odst. 4 trestního řádu). Účinek přerušeni promlčení nastává až skutečným doručením usnesení o zahájení trestního stíhání obviněnému.

7.7. Přerušeni skutku při pokračujícím jednání

Okamžik, kdy je obviněnému sděleno obvinění, je mezníkem, který ukončuje skutek při pokračujícím jednání. Jestliže obviněný pokračuje v jednání, pro které je stíhán, i po sdělení obvinění, posuzuje se takové jednání od tohoto úkonu jako nový skutek (§ 12 odst. 11 trestního řádu). Toto ustanovení se vztahuje na trestné činy trvající, trestné činy hromadné a na pokračování v trestném činu. Za mezník při pokračujícím jednání se považuje okamžik, kdy osobě, proti níž se řízení vede, je doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání.

⁷⁶⁾ Srovnej: Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon, komentář, 6. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004, s. 588, nebo též - Jelínek, J. a kolektiv: trestní právo hmotné, obecná část, zvláštní část, 2. aktualizované vydání, Linde Praha, 2006, s. 329.

Tímto okamžikem dochází k ukončení dosavadního trestného jednání a pokud vněm obviněný pokračuje i po sdělení obvinění, vytváří již nový skutek příslušného trestného činu.

8. Výkon dozoru státního zástupce

Státní zástupce patří podle § 12 odst.1 trestního řádu mezi orgány činné v trestním řízení a v průběhu trestního řízení sehrává velmi významnou a nezastupitelnou úlohu. Od 1.1.2002 došlo k výraznému posílení jeho postavení i odpovědnosti v přípravném řízení. Jednak na něj novela trestního řádu přenesla veškeré meritorní rozhodování o skončení přípravného řízení a o přerušení trestního stíhání, jednak zdůraznila jeho oprávnění s konečnou platností určovat rozsah a objem důkazů, které budou policejním orgánem vyhledávány, opatřovány a prováděny. Státní zástupce je de facto pánem přípravného řízení. V jeho průběhu, tzn. od okamžiku, kdy je státnímu zástupci policejním orgánem doručen záznam o zahájení úkonů trestního řízení, až do chvíle, kdy je podána obžaloba, resp. návrh na potrestání soudu, nebo jiné rozhodnutí, kterým se přípravné řízení končí, vykonává dozor nad zachováním zákonnosti přípravného řízení v souladu s ustanovením § 174 trestního řádu. Policejní orgán sice provádí úkony trestního řízení samostatně, je však vázán pokyny státního zástupce. Kromě funkce dozoru nad zachováním zákonnosti, státní zástupce v průběhu přípravného řízení plní i funkci instančního orgánu, který rozhoduje o stížnostech proti usnesením policejního orgánu. Dozor státního zástupce představuje systematickou a cílevědomou kontrolní činnost zaměřenou na zjištění stavu řízení, prověření postupu policejního orgánu z hlediska jeho zákonnosti, zaměření dokazování, rychlosti a plynulosti a neprodleného odstraňování zjištěných nedostatků⁷⁷⁾. Ve stádiu řízení před soudem pak má postavení strany trestního řízení a plní funkci veřejné žaloby.

Významné oprávnění státního zástupce ve vztahu k policejnímu orgánu představuje přezkoumávání usnesení o zahájení trestního stíhání obviněného. Dle ustanovení § 160 odst. 2 trestního řádu musí být opis usnesení o zahájení trestního stíhání doručen státnímu zástupci do 48 hodin od okamžiku, kdy jej

⁷⁷⁾ Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J.: Přípravné řízení trestní. Praha: C.H.Beck, 2003, s. 634.

policejní orgán vyhotoví. Bezprostředně po doručení tohoto usnesení je státní zástupce povinen toto usnesení přezkoumat, zejména z hledisek zda:

1. usnesení o zahájení trestního stíhání bylo vydáno příslušným policejním orgánem,
2. popis skutku uvedený ve výroku usnesení je uveden tak, aby nemohl být zaměněn s jiným, obsahuje údaje o místě, čase a způsobu spáchání trestného činu,
3. jsou z popisu skutku zřejmé všechny znaky skutkové podstaty stíhaného trestného činu včetně subjektivní stránky a skutečností, pro které policejní orgán posuzuje jednání obviněného jen jako přípravu, pokus, nebo jako účastenství na trestném činu, pro který se trestní stíhání vede,
4. je trestný čin uveden číselným označením i slovním pojmenováním včetně označení jeho stádia a formy účastenství,
5. trestní stíhání obviněného je přípustné,
6. v odůvodnění usnesení jsou uvedeny zejména konkrétní důkazy a skutečnosti, o které policejní orgán opírá důvodnost zahájení trestního stíhání, a právní hodnocení takto zjištěného skutkového stavu odůvodňujícího použitou právní kvalifikaci z hlediska všech znaků stíhaného trestného činu včetně jeho stádia a formy účastenství,
7. trestní stíhání bylo zahájeno neprodleně,
8. policejní orgán pořídil překlad usnesení o zahájení trestního stíhání nebo jeho části a obviněnému jej doručil, je-li to nutné,
9. usnesení bylo doručeno státnímu zástupci ve lhůtě 48 hodin⁷⁸⁾.

Státní zástupce vykonávající dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení trestním je podle ustanovení § 174 odst. 2 písm. e) trestního řádu oprávněn rušit nezákonná nebo neodůvodněná rozhodnutí a opatření

⁷⁸⁾ Srovnej Růžička, M.: Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2005, s. 570 – 575.

Srovnej Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně ze dne 29.1.2008, č. 1/2008 o trestním řízení, čl. 24 odst. 1.

policejního orgánu, která může nahrazovat vlastními. Zjistí-li tedy státní zástupce, že usnesení o zahájení trestního stíhání bylo vydáno, aniž by pro to byly dány důvody uvedené v § 160 odst. 1 trestního řádu a toto rozhodnutí je tak třeba považovat za nezákonné a neodůvodněné, je povinen takové usnesení neprodleně postupem ve smyslu tohoto ustanovení trestního řádu zrušit. Státní zástupce přezkoumává usnesení o zahájení trestního stíhání z úřední povinnosti a může jej zrušit, aniž by musel vyčkávat, zda osoby oprávněné podat proti usnesení opravný prostředek svého práva využijí a podají proti němu stížnost. Státní zástupce není při rozhodování podle § 174 odst. 2 písm. e) trestního řádu omezen žádnou lhůtou, a proto může dojít k situacím, kdy ke zrušení usnesení o zahájení trestního stíhání dojde až s poměrně velkým časovým odstupem od jeho vydání, a to v době, kdy již ve věci byla opatřena a provedena značná část důkazů (mimo jiné i na základě těchto provedených důkazů byl orgány činnými v trestním řízení učiněn závěr o nezákonnosti usnesení o zahájení trestního stíhání proto, že nebyly dány důvody pro jeho zahájení). K takovým situacím by však mělo docházet jen výjimečně. Zákonnost usnesení o zahájení trestního stíhání se posuzuje zásadně ke dni jeho vydání, což znamená, že rozhodnutí o jeho zrušení nemůže být odůvodněno poznatky, které vyplynuly z pozdějšího dokazování⁷⁹⁾. V případě, že teprve později během vyšetřování bude policejními orgány zjištěno, že nejsou důvody pro trestní stíhání, pak je třeba trestní stíhání obviněného zastavit podle ustanovení § 172 odst. 1 trestního řádu.

Státní zástupce v rámci výkonu dozoru přezkoumává usnesení policejního orgánu o zahájení trestního stíhání. V případě, že má pochybnosti o jeho důvodnosti či zákonnosti postupuje tak, že si nejprve vyžádá kompletní dosud shromážděný spisový materiál vedený ve věci příslušným policejním orgánem, který prostuduje, a teprve poté, co se seznámí s obsahem tohoto spisového materiálu, vydá usnesení, kterým rozhodne o zrušení usnesení o zahájení

⁷⁹⁾ Srovnej výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství – poř. č. 3/2004, ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k výkladu ustanovení § 174a odst. 2 písm. e) trestního řádu pokud jde o stanovení lhůty dozorového státního zástupce pro zrušení usnesení policejního orgánu o zahájení trestního stíhání podle ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu.

trestního stíhání. Takto zrušené usnesení může v souladu s § 174 odst. 2 písm. e) nahradit buď rozhodnutím vlastním, nebo může věc vrátit policejnímu orgánu s tím, aby ve věci znovu jednal a rozhodl. Pokud by státní zástupce usnesení v rámci výkonu dozoru zrušil a nahradil ho vlastním, jednalo by se o usnesení státního zástupce, který ve věci rozhodoval v prvním stupni, a o případné stížnost proti tomuto usnesení by pak rozhodoval státní zástupce bezprostředně vyššího státního zastupitelství. Pokud však rozhodne o zrušení usnesení a vrátí věc policejnímu orgánu jedná se o rozhodnutí ve druhém stupni, proti kterému již není stížnost přípustná. V případě, že státní zástupce vrátí věc zpět policejnímu orgánu, aby ve věci znovu rozhodl, může mu dát pokyn⁸⁰⁾ k provedení takových úkonů, které je tento orgán oprávněn provést a jichž je dle názoru státního zástupce třeba k objasnění věci nebo ke zjištění pachatele (v souladu s ustanovením § 157 odst. 2 trestního řádu). Když poté policejní orgán vydá na základě takového pokynu nové usnesení, pak o případné stížnosti by již nerozhodnout státní zástupce, který pokyn vydal, ale státní zástupce bezprostředně nadřízeného státního zastupitelství. Pro další postup po zrušení usnesení o zahájení trestního stíhání v rámci výkonu dozoru státního zástupce nad zachováním zákonnosti přípravného řízení se neuplatní zákaz reformationis in peius.

⁸⁰⁾ Podle ustanovení § 19 vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, státní zástupce v průběhu přípravného řízení vydává pokyny formou opatření. Písemnou formu mají pokyny, které státní zástupce vydává k zahájení trestního stíhání, ke kvalifikaci trestného činu, k rozsahu obvinění, ke způsobu vyřízení věci v přípravném řízení, k přibrání znalce, při vrácení věci k doplnění, po vrácení věci státnímu zástupci soudem k došetření, u odnětí a přikázání věci a tam, kde to státní zástupce považuje za potřebné. Ústně dané pokyny státní zástupce stvrzuje písemně, považuje-li to podle povahy věci za nutné. O každém pokynu učiní záznam do dozorového spisu.

9. Opravné prostředky

Jak již bylo v této práci několikrát uvedeno, novelou trestního zákona provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. došlo ke změně způsobu zahájení trestního stíhání. Do té doby neformální úkon, kterým bylo sdělení obvinění, byl nahrazen usnesením o zahájení trestního stíhání, proti kterému je možné podat stížnost. Jde o jednu z nejvýznamnějších změn v přípravném řízení, kdy obvinění konkrétní osoby je od 1.1.2002 prováděno již nikoli jen neformálním opatřením – sdělením obvinění – majícím povahu aktu, který je sice přezkoumatelný, ale nikoli na základě řádného opravného prostředku, ale usnesením, které je napadnutelné řádným opravným prostředkem, o němž je příslušný orgán, jímž je státní zástupce, v řádném opravném řízení povinen předepsaným způsobem rozhodnout, čímž je stanoven počátek druhé fáze přípravného řízení, kterou je vyšetřování⁸¹⁾. Tím, že byla do trestního řádu znovu vrácena možnost napadnout usnesení o zahájení trestního stíhání stížností, lze předpokládat, že policejní orgány budou nadále věnovat žádoucí pozornost vypracování usnesení o zahájení trestního stíhání, včetně jeho odůvodnění. Nejen proto, že to vyžaduje trestní řád, nýbrž i proto, že obviněný se opět může vyjadřovat k důvodnosti zahájení trestního stíhání a svojí stížností může státního zástupce iniciovat ke zrušení usnesení o zahájení trestního stíhání⁸²⁾.

Trestní zákon v ustanovení § 141 odst. 2 stanoví, že stížností lze napadnout každé usnesení policejního orgánu a dále také usnesení soudu a státního zástupce v případě, kdy to zákon výslovně připouští a jestliže rozhodují ve věci v prvním stupni. Odkladný účinek však stížnost má jen tehdy, pokud to zákon výslovně stanoví (§ 141 odst. 4 trestního řádu).

⁸¹⁾ Šámal, P.: K rozhodování o stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 7 trestního řádu, *Trestněprávní revue*, 3 /2003 , s. 95.

⁸²⁾ Vantuch, P.: Zahájení trestního stíhání a jeho účinky vůči podezřelému (osobě, proti níž se řízení vede) od 1.1.2002, *Trestněprávní revue*, 1 /2003 , s. 13.

9.1. Stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání

Proti usnesení o zahájení trestního stíhání je podle ustanovení § 160 odst. 7 trestního řádu přípustná stížnost. Tu může podat, nestanoví-li zákon jinak, osoba, které se usnesení přímo dotýká, nebo která k usnesení dala podnět svým návrhem, k němuž ji zákon opravňuje⁸³⁾. V praxi se bude nejčastěji jednat o stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání podanou obviněným, neboť ten má největší zájem na tom, aby toto usnesení bylo přezkoumáno, a aby o něm bylo v řádném opravném řízení rozhodnuto. Za osobu obviněného může stížnost podat i jeho obhájce a je-li obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo je-li tato jeho způsobilost omezena, též jeho zákonný zástupce. Tyto osoby však mohou stížnost podat pouze jménem obviněného, nikoli jménem vlastním. Stížnost se podává u orgánu, proti jehož usnesení směřuje, a to do tří dnů od oznámení usnesení⁸⁴⁾. Stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání se tedy bude zpravidla podávat u příslušného policejního orgánu, o jehož usnesení se jedná, a v případě, že se jedná o usnesení, které v prvním stupni vydal státní zástupce, pak u příslušného státního zastupitelství. Orgán, proti jehož usnesení stížnost směřuje, jí může sám vyhovět (tzv. autoremedura). Jestliže tak ale neučiní, předloží stížnost orgánu, který je o ní podle zákona příslušný rozhodnout.

Podle ustanovení § 146 odst. 2 písm. a) trestního řádu o stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání, které vydal policejní orgán, rozhoduje státní zástupce, který vykonává nad přípravným řízením dozor, a v případě, že se jedná o usnesení vydané státním zástupcem, pak o něm bude rozhodovat státní zástupce bezprostředně nadřízeného státního zastupitelství. Státní zástupce v případě, že je podána stížnost proti usnesení obviněným nebo jinou oprávněnou osobou, si nejprve nechá předložit spisový materiál. O stížnosti pak rozhodne

⁸³⁾ Ustanovení § 142 odst. 1 trestního řádu.

⁸⁴⁾ Podle ustanovení § 143 odst. 1 věta druhá trestního řádu, jestliže se usnesení oznamuje jak obviněnému, tak i jeho zákonnému zástupci nebo obhájci, běží lhůta od toho oznámení, které bylo provedeno nejpozději.

s přihlédnutím k rozsahu spisového materiálu, který je nutno přezkoumat urychleně, a dbá o to, aby i v době mezi oznámením usnesením a rozhodnutím o podané stížnosti byly prováděny nezbytné vyšetřovací úkony⁸⁵).

Nadřízený orgán při rozhodování o stížnosti přezkoumává jednak správnost všech výroků napadeného usnesení, proti nimž může stěžovatel podat stížnost, a jednak přezkoumává řízení, které předcházelo vydání napadeného usnesení⁸⁶). Poté, co se důkladně seznámí se spisovým materiálem, nadřízený orgán rozhodne o stížnosti, a to tak, že jí buď vyhoví a napadené usnesení zruší, anebo stížnost zamítne. Podle ustanovení § 148 odst. 1 trestního zákona stížnost zamítne pokud stížnost:

1. není přípustná – tzn. trestní řád proti danému usnesení podání stížnosti nepřipouští (toto ustanovení se ohledně usnesení o zahájení trestního stíhání neuplatní),

2. byla podána opožděně, osobou neoprávněnou, osobou, která se jí výslovně vzdala, nebo která znovu podala stížnost, kterou již předtím výslovně vzala zpět – opožděně byla stížnost podána, pokud oprávněná osoba nedodržela lhůtu a místo k jejímu podání⁸⁷). O stížnost podanou osobou neoprávněnou půjde nejčastěji tehdy, kdy obhájce obviněného, nebo jeho zákonný zástupce podá stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání vlastním jménem a nikoli jménem obviněného,

3. není-li důvodná - stížnost není důvodná, jestliže po jejím přezkoumání nadřízeným orgánem všechny výroky napadeného usnesení, které byl tento orgán oprávněn a povinen přezkoumávat, byly shledány bez vad a vadami netrpěl ani procesní postup předcházející napadenému usnesení, tzn. ani případné porušení

⁸⁵) Růžička, M.: Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2005, s. 576.

⁸⁶) Srovnej ustanovení § 147 odst. 1 trestního řádu.

⁸⁷) Blíže k počítání lhůt § 60 trestního řádu.

ustanovení o řízení nemohlo mít vliv na správnost některého z napadených výroků.

Pokud zjistí stížnostní orgán existenci některé skutečnosti uvedené pod bodem 1) nebo 2) z úřední povinnosti stížnost bez dalšího zamítne usnesením z formálních důvodů a není oprávněn z podnětu takové stížnosti napadené usnesení vůbec meritorně přezkoumávat⁸⁸⁾. Jestliže státní zástupce stížnost podanou oprávněnou osobou zamítl jako nedůvodnou ve smyslu ustanovení § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu, nemůže již využít svého oprávnění podle § 174 odst. 2 písm. e) trestního řádu a zrušit usnesení o zahájení trestního stíhání v rámci výkonu dozoru nad zachováním zákonnosti v přípravném řízení.

Pokud nadřízený orgán stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání z výše uvedených důvodů nezamítne, tak napadené usnesení zruší. Dále může státní zástupce postupovat tak, že poté, co napadené usnesení zruší, rozhodne ve věci sám. Jako další možnost připadá v úvahu, že uloží orgánu, proti jehož rozhodnutí stížnost směřovala, aby o věci znovu jednal a rozhodl, k tomuto postupu bude v praxi docházet častěji. Pokud státní zástupce zrušil usnesení policejního orgánu ke stížnosti oprávněné osoby a nahradil je usnesením vlastním, jde o rozhodnutí učiněné ve druhém stupni a proti takovému rozhodnutí již není přípustné znovu podat stížnost (§ 141 odst. 2 trestního řádu).

Jestliže státní zástupce při přezkoumávání podané stížnosti zjistí, že stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání není důvodná, ale že napadené usnesení naopak porušuje zákon ve prospěch stěžovatele, nemůže toto usnesení ve svém rozhodnutí o stížnosti zrušit, protože se zde uplatní zákaz reformationis in peius. Tento zákaz je uvedený v ustanovení § 150 odst. 1 trestního řádu, podle kterého orgán rozhodující o stížnosti nemůže z jejího podnětu změnit usnesení v neprospěch osoby, která stížnost podala, nebo v jejíž prospěch byla stížnost podána. Zakotvení této zásady zabezpečuje svobodu práva podat stížnost bez obav, že by na základě takové stížnosti mohlo dojít ke zhoršení procesní

⁸⁸⁾ Pavel Šámal a kolektiv: Trestní řád, komentář, I. díl, 6. vydání, Praha: C.H.Beck, 2008, s. 1116.

situace stěžovatele. Státní zástupce v takovém případě bude muset podanou stížnost zamítnout a následně ve věci vydat další rozhodnutí v souladu s ustanovením § 174 odst. 2 písm. e) trestního řádu. Toto jeho rozhodnutí pak může oprávněná osoba znovu napadnout stížností.

Stížnost, jejíž podání zákon připouští proti usnesení o zahájení trestního stíhání, nemá odkladný účinek a to vzhledem k tomu, že řádné zahájení trestního stíhání je také podmínkou některých zajišťovacích úkonů, např. rozhodnutí o vzetí obviněného do vazby. Pokud by proti usnesení o zahájení trestního stíhání bylo možno podat stížnost s odkladným účinkem, nebylo by pak možné provádět takové zajišťovací úkony, pro jejichž použití je zahájení trestního stíhání podmínkou, a to až do chvíle, kdy usnesení o zahájení trestního stíhání nabude právní moci. To by mohlo vést nejen ke zmaření takových zajišťovacích úkonů, ale i ke zmaření účelu trestního stíhání.

10. Zkrácené přípravné řízení

Na tomto místě se alespoň v krátkosti zmíním o zvláštní formě přípravného řízení, kterou je zkrácené přípravné řízení. Tento institut je upraven v § 179a až § 179f trestního řádu. Jeho specifikum mimo jiné spočívá v tom, že se v jeho průběhu nezahajuje trestní stíhání a pachatel zůstává po celé přípravné řízení podezřelým. Účinky zahájení trestního stíhání nastávají až později v okamžiku, kdy je návrh na potrestání, který vyhotovil státního zástupce, doručen soudu.

Zkrácené přípravné řízení jako nová forma přípravného řízení bylo do českého trestního řádu zavedeno novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. Zavedení této formy přípravného řízení vychází z názoru, že o méně závažných a skutkově jasných trestných činech je vhodné provést rychlé policejní šetření, přičemž procesní dokazování má být v průběhu zkráceného přípravného řízení omezeno na minimum. Potřebné důkazy mají být policejním orgánem pouze vyhledány a zajištěny s tím, že provedeny budou až v průběhu řízení před soudem. Podstatou zkráceného přípravného řízení je tedy především rychlé a neformální objasnění skutku, ve kterém je spatřován trestný čin, zjištění osoby důvodně podezřelé z jeho spáchání a vyhledání důkazů, s cílem postavit osobu podezřelou ze spáchání trestného činu co nejrychleji před soud, kde ve zjednodušeném řízení může být vzápětí rozhodnuto o její vině a trestu⁸⁹⁾.

Pro to, aby bylo možné ve dané věci konat zkrácené přípravné řízení, je nutné splnit podmínky předpokládané trestním řádem. Tyto podmínky jsou uvedeny v ustanovení § 179a odst. 1 trestního řádu a jedná se o následující:

1. musí se jednat o trestný čin, o němž je příslušný konat řízení v prvním stupni okresní soud a na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta,

⁸⁹⁾) Srovnej Baxa, J.: Reforma trestního řízení – geneze jejího vzniku a její cíle, Bulletin advokacie 2001, č. 11 - 12, s. 17.

2. musí být splněn alespoň jeden z následujících předpokladů:

- podezřelý byl přistižen při činu (přistižením při činu se rozumí dopadení podezřelého na místě činu při jeho páčání, tedy do okamžiku dokončení trestného činu), nebo bezprostředně poté (tzn. podezřelý byl zastižen nebo dostižen zpravidla po jeho pronásledování z místa činu, anebo byl přistižena za okolností ukazujících na jeho účast při činu, např. měl u sebe věci odcizené na místě činu), nebo
- v průběhu prověřování trestního oznámení nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání byly zjištěny skutečnosti jinak odůvodňující zahájení trestního stíhání a lze očekávat, že podezřelého bude možné ve lhůtě uvedené v § 179b odst. 4 postavit před soud (tzn. ve lhůtě dvou týdnů ode dne, kdy policejní orgán sdělil podezřelé osobě podezření).

I v případě, že jsou splněny výše uvedené předpoklady, zkrácené přípravné řízení nelze konat nebo v něm pokračovat, jestliže je dán důvod vazby a nejsou splněny podmínky pro předání zadrženého podezřelého spolu s návrhem na potrestání soudu, nebo jsou dány důvody pro konání společného řízení o dvou nebo více trestných činech a alespoň o jednom z nich je třeba konat vyšetřování⁹⁰). Státní zástupce v těchto případech uloží, aby věc byla předložena policejnímu orgánu uvedenému v § 161 odst. 2 trestního řádu k zahájení trestního stíhání.

Zkrácené přípravné řízení se vždy vede proti konkrétní známé osobě, která se nazývá „podezřelý“. Ta má v průběhu zkráceného přípravného řízení stejná práva jako obviněný. Osobu podezřelou ze spáchání trestného činu je třeba vyslechnout a nejpozději na začátku výslechu jí sdělit, ze spáchání jakého skutku ji policejní orgány podezírají a jaký trestný čin je v tomto skutku spatřován. Orgán konající zkrácené přípravné řízení sepíše o sdělení podezření záznam

⁹⁰) Srovnej ustanovení § 179f odst. 1 trestního řádu.

do protokolu. Opis záznamu musí orgán konající zkrácené přípravné řízení doručit podezřelému a jeho obhájci, pokud si ho podezřelý zvolil, nebo mu byl ustanoven, a do 48 hodin též státnímu zástupci.

Významnou odlišností oproti vyšetřování je, že sdělením podezření se nezahajuje trestní stíhání podezřelého. Sdělení podezření také nemá charakter rozhodnutí a není proti němu přípustné podat opravný prostředek. Podezřelý může pouze žádat o odstranění závad v postupu policejního orgánu nebo (koná-li zkrácené přípravné řízení státní zástupce) státního zástupce podle § 157a odst. 1, resp. odst. 2 trestního řádu⁹¹⁾. V záznamu o sdělení podezření musí být vymezen skutek, pro který je podezření ze spáchání trestného činu sdělováno, s uvedením místa a času, kdy ke spáchání tohoto skutku došlo, případně další okolnosti tak, aby skutek nemohl být zaměněn s jiným. V záznamu o sdělení podezření musí policejní orgán uvést též, jaký trestný čin je ve skutku spatřován, jeho zákonné pojmenování a příslušné ustanovení trestního zákona. Vymezení skutku a jeho právní kvalifikace zde má zásadní význam, neboť jinak se vzhledem k tomu, že celé zkrácené řízení vlastně probíhá v rámci postupu před zahájením trestního stíhání, sepisuje pouze na počátku řízení záznam o zahájení trestního řízení podle § 158 odst. 3 trestního řádu (hrozí-li však nebezpečí z prodlení, policejní orgán záznam sepíše až po provedení potřebných neodkladných a neopakovatelných úkonů), kde však není uveden skutek, ale jen skutkové okolnosti, pro které se řízení zahajuje, a způsob, jakým se o nich policejní orgán dozvěděl⁹²⁾. Dojde-li v průběhu zkráceného přípravného řízení ke změně právní kvalifikace, je třeba podezřelého na tuto změnu upozornit. Případná změna právní kvalifikace může mít za následek, že přestanou být splněny podmínky pro konání zkráceného přípravného řízení.

⁹¹⁾ Zeman, P.: Právní úprava zkráceného řízení z perspektivy rekodifikace trestního procesu, *Trestněprávní revue*, 10/2008, s. 293.

⁹²⁾ Šámal, P.: Zkrácené přípravné řízení, *Trestněprávní revue*, 1 /2002 , s. 5.

Dokazování se v procesní podobě provádí až ve zjednodušeném řízení před samosoudcem, navazujícím na zkrácené přípravné řízení, kde obviněný a jeho obhájce mohou uplatnit svá práva v širším rozsahu⁹³).

Policejní orgán musí zkrácené přípravné řízení skončit nejpozději ve lhůtě dvou týdnů ode dne, kdy policejní orgán sdělil podezřelému, že spáchání jakého skutku je podezřelý a jaký trestný čin je v tomto skutku spatřován. Pokud zkrácené přípravné řízení v této lhůtě není skončeno, státní zástupce s přihlédnutím k okolnostem případu:

1. prodlouží lhůtu, v níž je třeba zkrácené přípravné řízení skončit, nejvýše však o deset dnů (v takto prodloužené lhůtě musí být zkrácené přípravné řízení skončeno, neboť opakovaně nelze maximální lhůtu deseti dnů již prodlužovat),
2. nařídí policejnímu orgánu, který dosud vedl zkrácené přípravné řízení, aby zahájil trestní stíhání a dále postupoval podle ustanovení hlavy desáté,
3. uloží, aby věc byla předložena policejnímu orgánu uvedenému v § 161 odst. 2 k zahájení trestního stíhání.

Konečné vyřízení věci ve zkráceném řízení svěřuje trestní řád policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci. Po skončení zkráceného přípravného řízení policejní orgán může věc odložit podle ustanovení § 159a odst. 1 až 4. Pokud věc podle těchto ustanovení neodloží, předloží státnímu zástupci stručnou zprávu o výsledku zkráceného přípravného řízení, ve které uvede, jaký trestný čin je spatřován ve skutku, pro který je sděleno podezření, a jaké důkazy, jež lze provést před soudem, podezření odůvodňují. K této zprávě policejní orgán připojí všechny písemnosti a věci shromážděné v průběhu zkráceného přípravného řízení (v praxi ve zprávě uvede také svůj návrh na další postup, který by byl v závislosti na výsledcích zkráceného přípravného řízení vhodný, nejčastěji se bude jednat o návrh na podání návrhu na potrestání, popřípadě návrh na podmíněné odložení návrhu na potrestání podle ustanovení § 179g trestního řádu). Státní zástupce, kterému byl doručen návrh policejního orgánu, nebo který sám provedl zkrácené

⁹³) Jelínek, J., a kolektiv, Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2007, s. 475.

přípravné řízení (zejména u trestných činů policistů, příslušníků bezpečnostní a informační služby a příslušníků Úřadu pro zahraniční styky a informace), je oprávněn ve smyslu ustanovení § 179c odst. 2 vydat některé z následujících rozhodnutí nebo opatření:

1. podá soudu návrh na potrestání, shledá-li, že výsledky zkráceného přípravného řízení odůvodňují postavení podezřelého před soud,
2. věc odloží, nejde-li ve věci o podezření z trestného činu,
3. odevzdá věc příslušnému orgánu k projednání přestupku,
4. odevzdá věc jinému orgánu ke kázeňskému nebo kárnému projednání,
5. věc odloží, jestliže je trestní stíhání nepřípustné podle § 11 odst. 1 trestního řádu,
6. věc odloží, pokud rozhodl o narovnání, přičemž použije obdobně ustanovení § 309 a násl.,
7. podmíněně odloží podání návrhu na potrestání podle § 179g,
8. věc může odložit též, jestliže je trestní stíhání neúčelné vzhledem k okolnostem uvedeným v § 172 odst. 2 trestního řádu,
9. opatřením vrátí věc policejnímu orgánu, je-li v rámci zkráceného přípravného řízení třeba provést další úkon,
10. podle ustanovení § 179c odst. 3 trestního řádu neučiní-li státní zástupce žádné z výše uvedených rozhodnutí, nebo opatření předá věc policejnímu orgánu uvedenému v § 161 odst. 2 trestního řádu k zahájení trestního stíhání s poukazem na to, že skutek, pro který se vedlo zkrácené přípravné řízení, má být správně posouzen podle jiného ustanovení zákona, než podle jakého jej posuzoval policejní orgán a vzhledem k odchylnému právnímu posouzení nelze zkrácené přípravné řízení konat.

Podle výslovné úpravy obsažené v ustanovení § 314b odst. 1 věta druhá trestního řádu se trestní stíhání ve věci, kde se konalo zkrácené přípravné řízení, zahajuje tím, že návrh státního zástupce na potrestání byl doručen soudu (ve zkráceném přípravném řízení se tedy nevydává usnesení o zahájení trestního stíhání podle ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu a podezřelý se dostává

do postavení obviněného až okamžikem doručení návrhu na potrestání soudu). Účinky zahájení trestního stíhání nastávají podle některých názorů již doručením návrhu na potrestání příslušnému soudu, a to jak ve vztahu k soudu, tak ve vztahu k podezřelému, proti němuž se vedlo zkrácené přípravné řízení. Podle jiných názorů naopak účinky zahájení trestního stíhání, přes výslovnou úpravu ve druhé větě § 314b odst. 1 trestního řádu, v případě podání návrhu na potrestání mohou pojmově nastat jen ve vztahu k soudu, nikoli též ve vztahu k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu, která se může stát obviněným až poté, co je jí doručen do vlastních rukou návrh na potrestání podaný státním zástupcem⁹⁴⁾. Tento spor byl nakonec vyřešen tak, že účinky zahájení trestního stíhání ve zkráceném přípravném řízení nastávají okamžikem podání návrhu na potrestání, aniž by bylo nutno tento návrh doručovat obviněnému. Pokud se však jedná o účinky přerušování pokračování v trestném činu, které jinak nastávají doručením usnesení o zahájení trestního stíhání obviněnému, vzniknou tyto účinky ve zjednodušeném řízení před soudem až doručením návrhu na potrestání obviněnému do vlastních rukou⁹⁵⁾.

Návrh na potrestání obsahuje podle ustanovení § 179d odst. 1 trestního řádu stejné náležitosti jako obžaloba s výjimkou odůvodnění. V seznamu navrhaných důkazů v návrhu na potrestání státní zástupce uvede jména svědků, na jejichž osobním výslechu v řízení před soudem trvá a důležité důkazy, které bude nutno v řízení před soudem provést. Státní zástupce může dále označit skutečnosti, které považuje za nesporné.

Věci, v nichž se konalo zkrácené přípravné řízení, projednává samosoudce ve zjednodušeném řízení⁹⁶⁾.

⁹⁴⁾ Růžička, M.: K otázce, kdy nastávají účinky zahájení trestního stíhání ve věcech, v nichž bylo konáno zkrácené přípravné řízení, a státním zástupcem byl podán návrh na potrestání, *Justiční praxe*, 4/2002, s. 167.

⁹⁵⁾ Např. Šámal, P., a kolektiv: *Trestní řád, komentář*, II. díl, 6. vydání, Praha: C.H.Beck, 2008, s. 2361, nebo Jelínek, J., a kolektiv: *Trestní právo procesní*, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2007, s. 450 - 451.

⁹⁶⁾ Ustanovení § 314b odst. 1 věta první trestního řádu.

11. Zvláštní způsoby zahájení trestního stíhání

11.1. Zahájení trestního stíhání proti uprchlému

Trestní řád v ustanovení § 302 až § 306a dovoluje ve výjimečných případech konat řízení proti obviněnému, kterého nelze vůbec postavit před soud a který dosud nebyl vyslechnut, a ani mu nebylo přímo sděleno obvinění z trestného činu, z jehož spáchání je orgány činnými v trestním řízení podezříván. Řízení proti uprchlému lze podle ustanovení § 302 trestního řádu konat proti tomu, kdo se vyhýbá trestnímu řízení pobytem v cizině, nebo tím, že se skrývá. Pachatel se vyhýbá trestnímu řízení pobytem v cizině zejména tehdy, opustil-li území České republiky, případně zdržuje-li se v cizině s úmyslem vyhnout se trestnímu stíhání. Pod pojmem skrývání se pak rozumí takové maření průběhu trestního řízení, kdy pachatel se na území republiky ukrývá a brání tak svému dopadení a zajištění.

Řízení proti uprchlému lze konat výhradně proti obviněnému, tedy proti osobě, které bylo sděleno obvinění, i když se tak stalo formou uvedenou v § 303 trestního řádu. Musí se však jednat o obviněného, jehož totožnost je známa, aby nemohl být zaměněn s jinou osobou, nikoliv tedy o neznámého pachatele. Důvody ke konání řízení proti uprchlému mohou existovat od jeho samotného počátku, anebo se mohou objevit kdykoliv v jeho průběhu, a stejně tak mohou kdykoliv v průběhu řízení pominout. Pokud je konáno řízení proti uprchlému a důvody pro jeho konání před skončením trestního stíhání odpadnou, neboť přítomnost obviněného je zajištěna, pokračuje se v řízení podle obecných zásad⁹⁷⁾. Pokud to obviněný požaduje, provedou se v řízení před soudem znovu důkazy v předchozím řízení provedené, u nichž to jejich povaha připouští nebo jejichž opakování nebrání jiná závažná skutečnost. V opačném případě se obviněnému jen přečtou protokoly o provedení těchto důkazů a umožní se mu, aby se k nim vyjádřil.

⁹⁷⁾ Srovnej Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. Praha: C.H.Beck, 2003, s. 736 – 738.

Řízení proti uprchlému je vždy závažným zásahem do průběhu trestního řízení, zejména neumožňuje obviněnému realizovat osobně a bezprostředně jeho právo na obhajobu. I když toto řízení upravuje zákon a důvody jeho konání jsou vždy výlučně na straně obviněného, i při splnění zákonných podmínek by mělo být zpravidla konáno až po vyčerpání jiných důkazních prostředků⁹⁸⁾. K ochraně práv obviněného, který se v řízení proti uprchlému pro svou nepřítomnost nemůže náležitě hájit, slouží ustanovení § 304 trestního řádu, podle kterého obviněný musí mít v tomto řízení obhájce, který má stejná práva jako obviněný. Tomuto obhájci se pak doručují všechny písemnosti určené pro obviněného. Názor, že právo na obhajobu, které obviněný nemůže v řízení proti uprchlému samostatně uplatnit, nemůže zmařit účel trestního řízení, vyslovil i Ústavní soud v usnesení ze dne 9.3.2004, sp. zn. IV. ÚS 590/03, kterým odmítl ústavní stížnost, prostřednictvím které se stěžovatel domáhal mimo jiné zrušení usnesení o zahájení trestního stíhání. Ústavní soud vyslovil: „*Stěžovateli není třeba vytýkat, že v rámci svého legitimního práva na obhajobu zvolil taktiku vedoucí k vyloučení možnosti doručit mu usnesení o zahájení trestního stíhání prostřednictvím justičních orgánů cizího státu, tato jeho taktika s sebou ovšem nemohla přivodit - jak se stěžovatel mylně domnívá - ten důsledek, že by orgány České republiky činné v trestním řízení musely na stěžovatelovo trestní stíhání rezignovat, byť jsou přesvědčeny, že existují dostatečné důvody pro jejich závěr o podezření z toho, že se stěžovatel dopustil trestné činnosti. Právo na obhajobu je významným a neopominutelným principem spravedlivého trestního procesu, není však možno vykládat je tak, že prostřednictvím výkonu tohoto práva by mohlo být legitimní úsilí státu nalézat spravedlnost i ve věcech trestních zcela a fakticky od počátku trestního procesu zmařeno právě tím, že by tento proces nemohl vůbec započít.*“⁹⁹⁾.

Za situace, kdy pachatel trestného činu uprchne, aniž by byl vůbec dopaden a mohlo být proti němu zahájeno trestní stíhání, nastávají účinky

⁹⁸⁾ Srovnej judikát SR 82/1998.

⁹⁹⁾ Judikát publikován pod č. 12/2004 USu., sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, 32/2004.

zahájení trestního stíhání obviněného oznámením této skutečnosti obhájci, kterého si obviněný již dříve zvolil, jinak je třeba mu obhájce ustanovit (obviněný v řízení proti uprchlému musí mít obhájce již v přípravném řízení, neboť se jedná o jeden z případů nutné obhajoby podle ustanovení § 36 trestního řádu). Písemné vyhotovení usnesení o zahájení trestního stíhání je nutné obhájci v řízení proti uprchlému doručit do vlastních rukou podle § 64 odst. 1 písm. b) trestního řádu, a to bez možnosti náhradního doručení podle § 64 odst. 4 písm. a) trestního řádu¹⁰⁰). Toto ustanovení umožňuje konat řízení proti uprchlému i tehdy, když osoba podezřelá ze spáchání trestného činu uprchne ještě před tím, než byla vůbec dopadena a než vůči ní mohlo být zahájeno trestní stíhání postupem podle § 160 odst. 1 trestního řádu.

Podle § 303 odst. 2 trestního řádu vystal-li důvod pro konání řízení proti uprchlému až po doručení usnesení o zahájení trestního stíhání obviněnému do podání obžaloby, státní zástupce o tom učiní záznam, ve kterém uvede, od kterého dne je proti obviněnému konáno řízení proti uprchlému. Tento záznam se doručí obhájci, který od okamžiku doručení může vykonávat stejná práva, která by měl obviněný. Toto ustanovení se vztahuje na případy, kdy trestní stíhání obviněného byla zahájeno standardním postupem, tzn. že orgány činnými v trestním řízení bylo vydáno usnesení o zahájení trestního stíhání, které bylo obviněnému doručeno, přičemž teprve v dalším průběhu přípravného řízení nastaly důvody ke konání řízení proti uprchlému, protože obviněný teprve později odjel do ciziny v úmyslu vyhnout se trestnímu stíhání, případně se skrývá někde na území České republiky.

11.2. Zahájení trestního stíhání mladistvého

System soudnictví v trestních věcech mladistvých se v procesní rovině vyznačuje značnými specifiky. Základní právní rámec jeho fungování vytvořil s účinností od 1.1.2004 zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých

¹⁰⁰) Srovnej rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23.10.2001, sp. zn. 4 Tz 245/2001, publikováno v souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu, číslo judikátu NS 12/2002 - T.307, 12/2002.

zákonů. Pokud tento zákon nestanoví jinak, postupuje se podle obecných ustanovení trestního řádu.

Ohledně institutu zahájení trestního stíhání obsahuje odlišnou úpravu pouze ustanovení § 60 zákon č. 218/2003 Sb., který pouze rozšiřuje okruh subjektů, které je třeba bez zbytečného odkladu o zahájení trestního stíhání informovat. Trestní stíhání mladistvích¹⁰¹⁾ tedy zahajuje policejní orgán usnesením podle § 160 odst. 1 trestního řádu. Zahájit trestní stíhání konkrétního mladistvého jako obviněného je třeba, nasvědčují-li prověřováním podle § 158 trestního řádu zjištěné a odůvodněné skutečnosti tomu, že bylo spácháno provinění¹⁰²⁾, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, jestliže zde není důvod k postupu podle § 159a odst. 2 a 3 nebo § 159b odst. 1 trestního řádu. Podle § 160 odst. 2 trestního řádu je třeba opis usnesení o zahájení trestního stíhání doručit mladistvému obviněnému nejpozději na počátku prvního výslechu a do 48 hodin státnímu zástupci a obhájci (každý mladistvý musí mít již v přípravném řízení obhájce, neboť se jedná o jeden z případů nutné obhajoby podle ustanovení § 36 trestního řádu). Jak již bylo řečeno výše, ustanovení § 60 zákona č. 218/2003 Sb. rozšiřuje okruh subjektů, které je třeba informovat o zahájení trestního stíhání mladistvého. Jedná se o zákonného zástupce mladistvého, příslušný orgán sociálně právní ochrany dětí a Probační a mediační službu¹⁰³⁾. Zákon zde používá pojem informovat, a proto

¹⁰¹⁾) Podle ustanovení § 2 písm. d) zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, se mladistvým rozumí ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.

¹⁰²⁾) Podle ustanovení § 6 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže se trestný čin spáchaný mladistvím nazývá proviněním. Podle odst. 2 čin jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně, není proviněním, jestliže je spáchán mladistvým a stupeň jeho nebezpečnosti pro společnost je malý.

¹⁰³⁾) Podle ustanovení § 4 zákona č. 159/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí je příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí obecní úřad obce s rozšířenou působností, za který vystupuje a jedná v řízení zaměstnanec zařazený do tohoto obecního úřadu.

Probační a mediační služba je upravena v zákoně č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Podle ustanovení § 3 tohoto zákona se příslušnost středisek k provádění úkonů probace a mediace řídí příslušností soudu pro mládež a v přípravném řízení státního zástupce, v jehož obvodu středisko působí. K urychlení řízení nebo z jiných důležitých důvodů však může předseda senátu nebo samosoudce příslušného soudu pro mládež a v přípravném řízení příslušný státní zástupce uložit provedení potřebných úkonů středisku, v jehož obvodu bydlí osoba, které se takové úkony týkají.

Pavel Šámal, Helena Válková, Alexander Sotolář, Milana Hrušáková: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 2. vydání. Praha: 2007, s. 613.

není třeba doručovat přímo usnesení o zahájení trestního stíhání, ale postačí informace uvedených subjektů o zahájení trestního stíhání mladistvého, která však musí obsahovat popis skutku i kvalifikaci provinění, které je ve skutku spatřováno, aby splňovala obecný požadavek určitosti takové informace. Z tohoto důvodu je v praxi zpravidla informace zákonného zástupce mladistvého, příslušného orgánu sociálně právní ochrany dětí a Probační a mediační služby prováděna doručením opisu usnesení o zahájení trestního stíhání mladistvého¹⁰⁴). Povinnost informovat výše uvedené subjekty o zahájení trestního stíhání mladistvého ze strany příslušného státního zastupitelství je stanovena i v pokynu obecné povahy Nejvyšší státní zástupkyně č. 3/2007 o trestním řízení ve věcech mládeže, který v čl. 13 odst. 1 stanoví povinnost státního zástupce prověřovat, zda policejní orgán o zahájení trestního stíhání mladistvého bez zbytečného odkladu informoval též jeho zákonného zástupce, orgán sociálně-právní ochrany a Probační a mediační službu, a zjistí-li pochybení, uložit policejnímu orgánu, aby tak učinil dodatečně. Koná-li vyšetřování státní zástupce, plní tuto povinnost státní zástupce. Státní zástupce informuje bez zbytečného odkladu tyto osoby, pokud rozhodl o zahájení trestního stíhání proti mladistvému.

¹⁰⁴) Pavel Šámal, Helena Válková, Alexander Sotolář, Milana Hrušáková: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, Komentář, 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007, s. 613.

12. Závěr

Zahájení trestního stíhání je mezníkem, který odděluje předprocesní stadium trestního řízení od stadia procesního, a je počátkem tzv. přípravného řízení (pokud již nezačalo provedením neodkladných a neopakovatelných úkonů). Důvodem, proč jsem si toto téma zvolila je skutečnost, že se jedná o zajímavou a důležitou problematiku, která má v průběhu trestního řízení nezastupitelné místo, neboť pouze řádné a bezchybné zahájení trestního stíhání je předpokladem pro zdárný a plynulý průběh navazujícího trestního řízení, včetně řízení před soudem. Cílem mé práce bylo předložit ucelený pohled na problematiku institutu zahájení trestního stíhání, včetně řízení, které jeho vydání předcházelo.

Usnesení o zahájení trestního stíhání je rozhodnutím příslušného orgánu činného v trestním řízení, jehož obsah má zásadní vliv na celý další průběh trestního řízení, jeho rychlost a výsledek. Důvody k jeho vydání musí splňovat podmínky stanovené v ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu a jeho obsahové náležitosti vyhovovat ustanovení § 134 trestního řádu. Jelikož je proti němu přípustná stížnost, obviněnému je dána možnost ihned na počátku trestního stíhání se k němu vyjádřit a uvést proti obvinění své námitky. Na druhé straně policejní orgán, případně státní zástupce, může na takové námitky okamžitě reagovat, a jsou-li důvodné, zaměřit na ně svou pozornost při vyšetřování. Pokud by usnesení trpělo nějakou podstatnou vadou, která by v přípravném řízení nebyla včas odstraněna, mohlo by to mít za následek zmaření všech vyšetřovacích úkonů, které byly po jeho vydání provedeny, nutnost jejich opakování, a v případě podání obžaloby by takový nedostatek mohl být důvodem k opakování některých úkonů, nebo dokonce k vrácení věci do předprocesního stadia trestního řízení a důvodem k provedení celého trestního stíhání znovu.

Je proto nezbytné, aby policejní orgány měly potřebné znalosti a zkušenosti pro realizaci tohoto institutu a při zahajování trestního stíhání a formulaci usnesení dbaly zejména na nezaměnitelné vymezení skutku, objektivní a subjektivní stánky skutkové podstaty trestného činu a přitom respektovaly všechny požadavky a podmínky, které trestní řád pro zahájení trestního stíhání stanoví.

Obdobně státní zástupce, který nad věcí vykonává dozor, by měl vždy pečlivě zkoumat, zda usnesení o zahájení trestního stíhání, které mu policejní orgán předkládá, má všechny zákonem požadované náležitosti, zda jeho vydání je dostatečně odůvodněno, zda jeho odůvodnění je přezkoumatelné, a v případě podání stížnosti při přezkoumávání napadeného usnesení a řízení, které jeho vydání předcházelo, před vydáním svého rozhodnutí objektivně hodnotit námitky vznesené ze strany obviněného.

Seznam použité literatury:

- Baxa, J.:* Reforma trestního řízení – geneze jejího vzniku a její cíle, Bulletin advokacie 2001, č. 11 – 12.
- Císařová, D., Fenyk, J., Kloučková, S., Mandák, V., Matula, V., Púry, F., Repík, B., Růžek, A.:* Trestní právo procesní, 3. aktualizované a rozšířené vydání, Linde Praha, a.s., 2004.
- Císařová, D.:* Novelizace a rekodifikace trestního řádu ČR a aktuální problémy teorie dokazování v trestním řízení, Trestní právo 4/2001.
- Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, a zákon č. 335/1991 Sb. o soudech a soudcích, tisk č. 535 Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, volební období 1992 - 1996.*
- Fenyk, J.:* Veřejná žaloba, díl první, Příručka pro práci státního zástupce, Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, Praha 2001.
- Fenyk, J.:* Veřejná žaloba, díl druhý, Příručka pro práci státního zástupce, Institut vzdělávání Ministerstva spravedlnosti České republiky, Praha 2002.
- Fryšřák, M., Prouza, D., Žatecká, E., Heinz, r., Galát, M.:* Trestní právo procesní, Key Publishing s.r.o., Ostrava, 2008.
- Jelínek, J., a kolektiv:* Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2007.
- Jelínek, J. a kolektiv:* Trestní právo hmotné, obecná část, zvláštní část, 2. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2006.
- Jelínek, J., Řiha, J., Sovák, Z.:* Rozhodnutí ve věcech trestních se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů, 2. aktualizované a přepracované vydání, Leges, Praha, 2008.
- Jelínek J., Sovák, Z., Paťorková, T.:* Trestní zákon a trestní řád, poznámkové vydání s judikaturou, zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a předpisy související, 26. aktualizované vydání, Linde Praha, a.s., 2008.
- Kučera, P.:* Pokračující trestný čin v trestním řádu, Trestní právo, 10/2007.
- Městský soud v Praze:* K problematice zahájení a vedení trestního stíhání cizích státních příslušníků. K zákonným předpokladům postavení obviněného před soud a k běhu procesních lhůt, Trestněprávní revue, 12/2004.

- Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.:* Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání, Praha: C.H.Beck, 2003.
- Musil, J.:* Přípravné řízení trestní - některé koncepční otázky, Praha: AUC – Iuridica, 4/2002.
- Musil, J.:* Schémata k novele trestního řádu, Trestní právo, 1/2002.
- Musil, J.:* Oprava schématu k novele trestního řádu, Trestní právo, 3/2002.
- Musil, J.:* Ochrana práv obviněného v trestním řízení – tendence, Trestní právo, 11/2006.
- Nett, A., Vlček, E., Draštík, A., Růžnarová, J.:* Trestní právo procesní, Masarykova univerzita v Brně, 1996.
- Pokorný, M.:* 1. Stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání podaná obhájcem ustanoveným obviněnému v řízení proti uprchlému (§ 160 odst. 7 TrŘ, § 304 TrŘ), Trestněprávní revue, 4 /2004.
- Pokorný, M.:* Návrh na zastavení trestního stíhání, neboť souhlas poškozeného, kterým je vedení trestního stíhání podmíněno, byl vzat zpět (§ 172 odst. 1 písm. d) za použití § 11 odst. 1 písm. i) trestního řádu), Trestněprávní revue, 1/2003.
- Pokorný, M.:* Usnesení o zahájení trestního stíhání, Trestněprávní revue, 2 /2002.
- Polcar, M., Nesvadba, V.:* Neodkladné a neopakovatelné úkony, Trestní právo, 1/2003, s. 9-17.
- Růžička, M.:* Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR, 1. vydání, Praha, C.H.Beck, 2005.
- Růžička, M.:* K některým aktuálním otázkám postupu státního zástupce při výkonu dozoru v přípravném řízení trestním, Trestní právo, 6/1997.
- Růžička, M.:* K otázce, kdy nastávají účinky zahájení trestního stíhání ve věcech, v nichž bylo konáno zkrácené přípravné řízení, a státním zástupcem byl podán návrh na potrestání, Justiční praxe, 4/2002.
- Sotolář, A.:* K některým specifikům uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých, Trestněprávní revue, 3/2004.
- Stříž, I.:* Kdy nastávají účinky usnesení o zahájení trestního stíhání, Trestněprávní revue, 4/2002 .
- Svatoš, R.:* Zkrácené přípravné řízení, Trestní právo, 3/2004.
- Šámal, P. a kolektiv:* Trestní řád, komentář, I. díl, 6. vydání, Praha: C.H.Beck, 2008.

- Šámal, P. a kolektiv: Trestní řád, komentář, II. díl, 6. vydání, Praha: C.H.Beck, 2008.
- Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon, komentář, 6. vydání, Praha: C.H.Beck, 2004.
- Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007.
- Šámal, P., Růžička, M., Novotný, F., Doucha, J.: Přípravné řízení trestní, Praha, C.H.Beck, 1997.
- Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J.: Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2003.
- Šámal, P.: K rozhodování o stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 7 trestního řádu, Trestněprávní revue, 3/2003.
- Šámal, P.: Zkrácené přípravné řízení, Trestněprávní revue, 1 /2002.
- Vantuch, P.: Zahájení trestního stíhání a jeho účinky vůči podezřelému (osobě, proti níž se řízení vede) od 1.1.2002, Trestněprávní revue, 1 /2003.
- Vantuch, P.: K žádosti o přezkoumání postupu policejního orgánu a státního zástupce, Trestněprávní revue, 6 /2003.
- Vantuch, P.: Předsoudní fáze trestního řízení po novele trestního řádu, Bulletin advokacie, 11-12/2001.
- Vlach, M.: Zahájení trestního stíhání, Trestní právo, 4/2002.
- Vondruška, F.: K účinkům usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu, ve znění novely účinné od 1. ledna 2002, Trestněprávní revue, 5 /2002.
- Zeman, P.: Právní úprava zkráceného řízení z perspektivy rekonstrukce trestního procesu, Trestněprávní revue, 10/2008.

Ostatní právní předpisy:

- Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění zákona č. 162/1998 Sb.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti za mládež za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 273/2008 Sb., o policii ČR, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů.
- Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli
- Pokyn obecné povahy Nejvyšší státní zástupkyně č. 3/2007, ze dne 29.1.2008, o trestním řízení ve věcech mládeže.
- Pokyn obecné povahy Nejvyšší státní zástupkyně č. 1/2008, ze dne 17.5.2007, o trestním řízení.
- Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství – poř. č. 4/2007, k oprávněním státního zástupce ve vztahu k postupu Policie ČR předcházejícímu zahájení trestního řízení
- Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství – poř. č. 3/2004, ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k výkladu ustanovení § 174a odst. 2 písm. e) trestního řádu pokud jde o stanovení lhůty dozorového státního zástupce pro zrušení usnesení policejního orgánu o zahájení trestního stíhání podle ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu.
- Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství – poř. č. 13/2002, ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k účinkům usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu, ve znění novely účinné od 1. ledna 2002.

Zahájení trestního stíhání

Commencement of criminal prosecution

Summary

The purpose of my thesis is to analyse the institute of commencement of criminal prosecution.

The thesis is composed of twelve chapters, each of them dealing with different aspects of the institute Commencement of criminal prosecution. Chapter One is introductory and points out the conflicts of interests that can arise during criminal procedure.

Chapter Two includes overview of historical development of this process from the end of World War II until present day.

Chapter Three presents short outline of the process that takes place before the criminal prosecution is started, which is essential for this topic. First part deals with practice preceding the commencement of criminal prosecution from general perspective. It also covers overview of basic principles that govern this part of criminal prosecution. Second part the contains short summary of proces before commencement of criminal prosecution.

Chapter Four aims at the commencement of the criminal prosecution, its purpose and significance, and at conditions that are necessary for successful commencement of the criminal prosecution. This chapter also deals with problem of urgent and irreproducible acts.

Chapter Five presents the conditions, which prohibit the start of new criminal prosecution or continuation with criminal prosecution already in progress.

Chapter Six deals with ruling on commencement of criminal prosecution and with its content requirements. It also contains section on delivery of the ruling and deadlines.

Chapter Seven describes some of the effects the commencement of criminal prosecution causes to happen.

Chapter Eight focuses on supervision of the public prosecutor over observation of the rightfulness of the preliminary proceedings, including the authority of the public prosecutor to review the rulings on commencement of criminal prosecution.

Chapter Nine concentrates on complaints against ruling on commencement of criminal prosecution as proper revisory measure, which the criminal code provides against this ruling.

Chapter Ten presents short summary of shortened preliminary proceedings, which has the effect of commencement of criminal prosecution, up to submitting the proposition for penalty to court by the public prosecutor.

Chapter Eleven researches the special means of commencement of criminal prosecution. In first section, process of commencement of criminal prosecution of fugitive is researched. In second section, process of commencement of criminal prosecution of juvenile person is described.

Chapter Twelve is the concluding chapter and the conclusion attempts to stress the importance of the institute of commencement of criminal prosecution and the need of professional and responsible approach of the parties involved in criminal prosecution towards this institute.

Seznam klíčových slov:

Trestní právo, trestní řízení, stíhání

Criminal law, Criminal Proceedings, Prosecution